

Barns andliga utveckling

Med fokus på föräldrars uppfattning

Hanna Östman

Examensarbete för socionom (YH)-examen
Utbildningsprogrammet för det sociala området
Åbo 2013

EXAMENSARBETE

Författare: Hanna Östman

Utbildningsprogram och ort: Det sociala området

Inriktningsalternativ/Fördjupning: Kyrkans arbete, diakoni

Handledare: Henrica Lindholm

Titel: Barns andliga utveckling- med fokus på föräldrars uppfattning.

Datum: 10.04.2013

Sidantal: 74

Bilagor: 4

Abstrakt

Detta examensarbete utgör en kvalitativ fenomenologisk studie av barns andliga utveckling, med fokus på hur småbarnsföräldrar upplever sina barns andlighet. Studien utgör en del av projektet "*Andlighet, spiritualitet och livsfrågor- you name it!*", som pågår till år 2016 vid yrkeshögskolan Novia i Åbo. Studien utgör en del av projektets första fas, där det gemensamma projekt målet har varit att beskriva andlighet ur olika perspektiv. Frågor som denna studie har försökt besvara är hur småbarnsföräldrar upplever sina barns andliga utveckling och vilket stöd föräldrarna upplever att de skulle behöva gällande barnets värdefostran. Studien har utförts med litteraturstudier och kvalitativa intervjuer bland föräldrar i Svenskosterbotten. Tre föräldrar som har döpt sina barn och fyra stycken (däribland ett par) som valde att inte göra det och inte hör till kyrkan har intervjuats.

Resultatet av arbetet visar att andlighet som begrepp uppfattas olika bland respondenterna. Alla föräldrar tror att deras barn har en medfödd andlighet om man i begreppet innesluter någonting gott och betonade att andligheten bör stödas. Föräldrarna poängterar miljöns betydelse för barnets andliga utveckling, vilket även lyfts fram i teoridelen. Alla föräldrar är positivt inställda till och har deltagit, förutom föräldraparet, i den evangelisk-lutherska kyrkans barnverksamhet. Respondenterna anser att församlingen kan stöda dem i barnets värdefostran och det framkommer även önskemål om verksamhet som utgår ifrån de vuxnas behov av samtal och diskussion med andra i liknande situation. Arbetet avslutas med en betoning på förståelsen av barnets andliga utveckling, inom samhällets olika områden då andlighet enligt denna studie finns hos varje barn.

Språk: Svenska

Nyckelord: Spiritualitet, andlighet, fostran och livsfrågor

Förvaras: Examensarbetet finns tillgängligt i webbiblioteket Theseus.fi

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Hanna Östman

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Sosiaalityö Turku

Suuntautumisvaihtoehto/Syventävät opinnot: Diakoninen sosiaalityö

Ohjaaja: Henrica Lindholm

Nimike: Lapsen hengellinen kehitys: keskiössä vanhempien näkökanta.

Päivämäärä: 10.04.2013

Sivumäärä: 74

Liitteet: 4

Tiivistelmä

Tämä opinnäytetyö on laadullinen, fenomenologinen tutkimus, jossa keskipisteenä ovat pienten lasten vanhempien kokemukset lastensa hengellisyydestä. Tutkimus on osa vuoteen 2016 saakka jatkuvaa turkulaisen ammattikorkeakoulu Novian projektia *"Hengellisyys, henkevyys ja elämänkysymykset – you name it!* Tutkimus on osa projektin ensimmäistä vaihetta, jossa yhteisenä päämääränä on ollut hengellisyyden kuvaaminen eri näkökulmista. Tutkimuksen pyrkimyksenä on vastata kysymyksiin, kuten miten pienten lasten vanhemmat näkevät lastensa hengellisen kehityksen ja minkälaista tukea vanhemmat kokevat tarvitsevansa lastensa arvokasvatuksessa. Tutkimusmenetelminä käytetään kirjallisuuskatsausta sekä laadullista haastattelututkimusta ruotsinkielisellä Pohjanmaalla asuvien vanhempien keskuudessa. Haastateltavina ovat toimineet kolme vanhempaa, joiden lapset on kastettu sekä neljä vanhempaa (pariskunta mukaan lukien), joiden lapsia ei ole kastettu ja jotka eivät kuulu kirkkoon.

Tutkimus osoittaa, että hengellisyys käsitteenä koetaan eri tavoin vastaajien kesken. Kaikki vanhemmat kokevat lastensa olevan synnynnäisesti hengellisiä, mikäli hengellisyytenä käsitetään jokin hyve. Vanhemmat korostavat tarvetta tukea hengellisyyttä. Vanhemmat painottavat ympäristön vaikutusta lapsen hengelliseen kehitykseen – tähän kiinnitetään huomiota myös teoriaosiossa. Kaikki vanhemmat suhtautuvat myönteisesti ja ovat, pariskuntaa lukuun ottamatta, osallistuneet evankelisluterilaisen kirkon vanhempi-lapsi-toimintaan. Haastateltavat kokevat seurakunnan voivan tukea heitä lapsen arvokasvatuksessa ja he toivovat sellaisen toiminnan järjestämisestä, jossa vanhemmat voisivat syventää kristinuskon tuntemustaan ja jossa keskityttäisiin vanhempien tarpeeseen pohtia ja keskustella muiden samankaltaisessa tilanteessa olevien henkilöiden kanssa. Lopuksi tutkimuksessa painotetaan lapsen hengellisyyden ymmärtämistä yhteiskunnassa laajalti ja todetaan hengellisyyden asuvan jokaisessa lapsessa.

Kieli: Ruotsi Avainsanat: hengellisyys, henkevyys, kasvatus ja elämänkysymykset

---

Arkistoidaan: Opinnäytetyö on saatavilla ammattikorkeakoulujen verkkokirjastossa Theseus.fi.

BACHELOR'S THESIS

Author: Hanna Östman

Degree Programme: Social Services, Turku

Specialization: Church Work, Diaconia

Supervisors: Henrica Lindholm

Title: Children's spiritual development- focusing on the parents' *perspective*.

Date: 10.04.2013

Number of pages: 74

Appendices: 4

Summary

This thesis is a qualitative phenomenological study of children's spiritual development, focusing on parents' perceptions and experiences of the spirituality of their small children. The study forms a part of the project: "Andlighet, spiritualitet och livsfrågor-you name it" (approx. *Spirituality, faith and existential questions - You name it!*) at the Novia University of Applied Sciences in Turku, which will continue until 2016. This study is a part of the first phase of the project, which is driven by the overall goal of describing different perspectives and convictions regarding faith and spirituality. The questions this study deals with are the following: How do the parents of small children experience their children's spiritual development and what help and support would parents like to have with their child's ethical and religious education? The study has been carried out with the help of literature studies as well as qualitative interviews among parents who are part of the Swedish-speaking community of Ostrobothnia, Western Finland. Three of the parents involved in the study have baptized their children according to the Lutheran tradition and a further four parents (among them a couple) were interviewed who are not members of the Lutheran church and chose not to baptize their children.

The results show that the parents understand the words "spirituality" and "spiritual development" in quite different ways. All parents believe that their children have a congenital spirituality, if what is understood by that is something good, and all parents thought that their children's spirituality should be nurtured. They were also all of the opinion that the environment in which a child is raised has an important influence on their spiritual development. All parents have a positive opinion of, and have taken part in the activity for children and parents in their local Lutheran church with the exception of the couple. The parents believe that the church can support them in their children's ethical and religious/spiritual education and they also reveal wishes concerning activities in the congregation designed for adults. They express an interest in adult gatherings that would provide a forum for discussing child-raising issues with other parents, as well as being a source of more information about Christianity. The thesis concludes with an emphasis on the understanding of children's spiritual development within the various sectors of society, based on the conviction undergirding the study that spiritual awareness is a natural part of every child.

Language: Key words: Spirituality, child rearing, faith education, existential questions

---

Filed at: The examination work is available at the electronic library Theseus.fi.

Innehållsförteckning

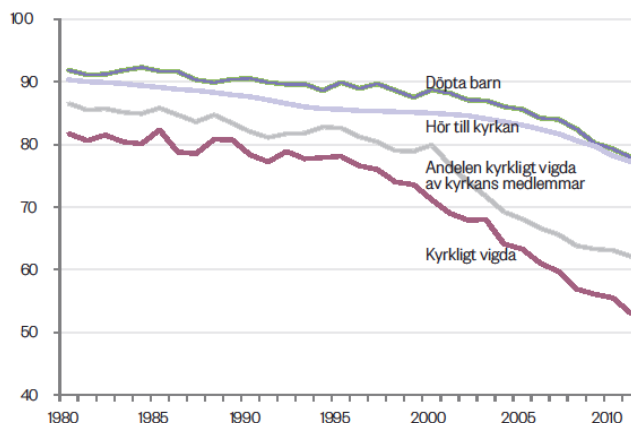
1 Inledning	1
1.1 Arbetets syfte, frågeställningar och mål	3
1.2 Socionomens kompetensområden.....	3
2 Metod	4
2.1 Fenomenologisk strategi	5
2.2 Etiska ställningstaganden.....	6
2.3 Begrepp	7
2.4 Datasökning	8
3 Barns andliga utveckling	11
3.1 Olika uppfattningar om andlighetens utveckling	12
3.1.1 Olika stadieindelningar enligt ålder	14
3.1.2 Antropomorf gudssyn	16
3.2 Familjens betydelse för den andliga utvecklingen.....	17
3.2.1 Gynnsamma andliga uppväxtförhållanden	20
3.2.2 De andliga aktiviteternas betydelse	22
3.3 Samhällsförändringar och dess påverkan på andligheten	25
3.3.1 Förändringar i barnets andlighet	27
3.3.2 En kyrka i förändring	29
4 Barns rätt till religion.....	31
4.1 Andlighetens betydelse för barn	32
4.2 Kyrkans kristna fostran	34
5 Empirisk studie av föräldrars uppfattning om andlighet	36
5.1 Föräldrarnas uppfattning om barnets andliga utveckling.....	37
5.2 Föräldrarnas uppfattning om barnets värdefostran	41

5.2.1 Barnets kristna fostran	43
5.2.2 Församlingens betydelse	46
5.2.3 Stöd för barnets värdefostran	50
5.2.4 Föräldrarnas uppfattning om kristna uttryck.....	52
6 Analys av material	54
6.1 Religionsfrihet.....	54
6.2 En spegelbild av uppväxtmiljön.....	55
6.3 Traditionsförmedling	57
6.4 Behovstillfredsställelse	58
6.5 En utmanad andlighet	58
7 Resultat	60
7.1 Faktorer som påverkar hur barnets andlighet uppfattas av föräldrarna	60
7.2 Föräldrars uppfattning om barnets värdefostran	62
8 Kritisk granskning och diskussion.....	64
Källförteckning	68
Bilagor	

1 Inledning

”Livet är en resa och ett äventyr och vi kan inte alltid förutspå vilka element som kommer att vara med på färden. Ändå är det bra att ha en plan för resan” (Kyrkostyrelsen 2004 s. 3). Detta citat som är hämtat från inledningen till strategin för kyrkans barn- och ungdomsarbete som utgavs inför år 2010, uttrycker förmodligen en uppfattning som delas av de flesta människor oberoende av om man är kristen eller inte. En småbarnsförälder försöker på något sätt, mer eller mindre medvetet, bana väg för barnets livsresa genom att skapa gynnsamma förhållanden för den önskvärda livsriktningen. Enligt ovannämnda strategi vill man skapa förutsättningar för att göra kyrkans barn- och familjearbete till något som gör att föräldrarna väljer den kristna vägen för sina barn. Man utgår i kyrkans barn- och ungdomsverksamhet ifrån Missionsbefallningen (Matt.28:18-20) och Barnevangeliet (Mark. 10:13-16) och strävar efter att alla barn, unga och deras familjer skall få möjlighet att möta Gud. (Kyrkostyrelsen 2008, s.9).

I den nyutkomna fyra års berättelsen *Utmanad kyrka* som täcker åren 2008-2011, framkommer det dock att allt färre föräldrar väljer att döpa sina barn. (Kyrkans forskningscentral 2013, s.108) Totalt döptes 75,3 % av finländarna i fjol, vilket innebär att nästan 25 % inte döps. (Kyrkans centralförvaltning 2013). Därtill framkommer det att endast var tredje kvinna och var sjunde man skulle vilja ge sina barn en kristen fostran. (Kyrkans forskningscentral 2013, s.171). Då jag i och med detta examensarbete slutför mina studier till socionom YH med behörighet för diakoni i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland vill jag fördjupa mig i hur småbarns föräldrar upplever sina barns andlighet och vad som gör att intresset för att låta döpa sina barn minskar. Den nedåtgående trenden visas i figur 1, på nästa sida. Arbetet avgränsar sig till föräldrar i Svenskosterbotten, vars barn är under sju år, då jag tror att familjen har den största betydelsen för barns inställning till religion under denna period.

Figur 1. Antal deltagare i kyrkliga förrättningar åren 2000–2011 (Kyrkans forskningscentral 2013 s.107)

Slutarbetet utgör en del av första fasen i projektet: ”Andlighet, spiritualitet och livsfrågor-you name it” vid yrkeshögskolan Novia som pågår mellan år 2013-2016. Fokus i arbetets första fas ligger på att skapa en förståelse för begreppet andlighet, spiritualitet och livsfrågor ur olika kontexter. Mitt bidrag är således småbarnsföräldrarnas uppfattning av barnets andlighet och kunskaperna som detta arbete leder till är viktiga inom många områden. Det är viktigt inte bara för kyrkans anställda utan även för alla som möter barn och föräldrar i olika kontexter, då andlighet kan komma till uttryck på många sätt, inte bara då barnet eventuellt deltar i kyrkans barnverksamhet. Barnet och dess familj är ofta sårbara och sjukdom, olika trauman och utvecklingsskeden kan orsaka andlig oro. En professionell pediatrik sjukskötare kan bemöta barns- och familjers andliga behov, i form av värderingar, etik och moral vilket kan väcka hopp, glädje och nöjsamhet i en svår situation. (Mueller 2010, s. 203). Barn behöver få känna ett stöd och en förståelse för sina frågor från vuxenvärlden varje dag. Det handlar om bekräftelse, och barnets identitet, om det upplever att det blir taget på allvar eller nonchalerat och med detta arbete är min strävan att bidra till nya insikter i vilken betydelse barndomen har för människans inställning till andlighet. Min förhoppning är även att resultatet av studien kunde bidra till ökade möjligheter att stöda föräldrarna när det gäller barnets värdefostran.

1.1 Arbetets syfte, frågeställningar och mål

Syftet med denna undersökning är att beskriva hur småbarnsföräldrar upplever sina barns andlighet. Arbetet styrs av följande frågeställningar: hur ser småbarnsföräldrar på sina barns andliga utveckling? Vilket stöd upplever föräldrarna att de skulle behöva gällande barnets värdefostran?

Jag tror att föräldrarna har en stor betydelse för barnets andliga utveckling och genom detta arbete vill jag fördjupa mig i föräldrars påverkan på den andliga utvecklingen. Jag tror att denna kunskap är viktig för att skapa ökade möjligheter för familjer, med olika bakgrund och inställning till andlighet, att våga närma sig kyrkan och församlingen. Församlingen skall finnas till för alla, och inte endast för de som redan är troende. Ett viktigt led i detta, anser jag, är att som församlingsanställd bemöta människor på ett öppet och fördomsfritt sätt. I förhållande till det övergripande projektet ”Andlighet, spiritualitet och livsfrågor- you name it” är mitt mål att arbetet tillsammans med de övriga projektdeltagarnas arbeten, skapa en förståelse av begreppet andlighet i olika kontexter vilket gör att vi som blivande socionomer, hälsovårdare och kyrkans arbetare kan stöda människor i deras andliga behov, i ett samhälle som präglas av ett ständigt informationsflöde och snabba svängningar.

1.2 Socionomens kompetensområden

Kunskaper i hur föräldrar uppfattar och påverkar barns förhållande till andlighet är en viktig kunskap i socionomarbetet. En socionom bör kunna fungera professionellt i situationer som präglas av värderingskonflikter och olika inställningar och uppfattningar av andlighet kan lätt orsaka konflikter människor emellan. Det är viktigt med en förståelse av vilka livserfarenheter i förhållande till andlighet som en människa bär med sig och vilket uttryck det kan ta. Denna kunskap behövs för att kunna bemöta människor enligt deras förutsättningar och på deras nivå, både i kontakt med barnen och med föräldrarna.

Kunskap i hur andlighet utvecklas och påverkas behövs för att socionomen skall kunna bemöta klienten och stöda henne i hennes livssituation. Det är svårt att stöda en klient om man inte vet vilken hennes värdegrund är och vad som ligger bakom klientens inställning

till omvärlden. I svåra situationer aktualiseras ofta de andliga frågorna, till exempel: vad är meningen med livet, vad händer när mina nära och kära dör? Socionomen bör kunna sätta sig in i andra människors vardag, och det är stor skillnad på om klienten är en förälder som har en stark tro och aktivt deltar i församlingens verksamhet eller om han/hon inte överhuvudtaget upplever sig ha någon tro. En socionom bör kunna se de olika klienternas uppfattningar och syn på livet och sin situation. En ökad förståelse för vad föräldrar upplever är andligt kan också leda till en större förståelse av begreppet och en vidgad syn på föräldrars påverkan på sina barns inställningar till livet. (Sosiaalialan AMK-verkosto).

2 Metod

Detta arbete är en kvalitativ forskning och med det avses att utgångspunkten utgörs av att människor genom språket kan dela varandras inre världar. I den kvalitativa forskningen har forskaren en öppen dialog med informanten och situationen präglas av närhet och sensitivitet. Som forskare är det min uppgift att försöka skapa en så fullständig bild som möjligt av informantens situation. Inom kvalitativ forskning är det viktigt att forskaren redogör för förståelsen av forskningsområdet. Detta strävar jag till genom att göra en kvalitativ litteraturstudie i form av en innehållsanalys av material angående tematiken barns andliga utveckling. På så sätt skapas möjligheter till en förförståelse och en utgångspunkt för hur det insamlade intervjumaterialet skall tolkas. Redovisningen av förförståelsen utgör ett kvalitetskrav, och forskaren måste lägga fram personliga erfarenheter som varit betydelsefulla och relevanta för projektet. (Olsson & Sörensen 2011 s. 101).

Jag strävar efter att intervjua föräldrar i Svenskösterbotten, tre som har döpt sina barn och tre som har valt att inte låta döpa sina barn och inte är med i församlingens verksamhet. Jag kommer att börja med att besöka en föräldra- barngrupp som ordnas av en församling för att försöka finna tre respondenter. Det är svårt att hitta sådana som inte har döpt sina barn i Österbotten men jag hoppas att snowball sampling (snöbollsurval) lyckas. Med snowball sampling avses en metod som används när det är svårt att nå respondenter genom ett standardurval. Det existerar vanligen ett kontaktmönster mellan medlemmar av en dold population, vilket innebär att de vet om varandra. Detta innebär att en kontakt kan leda till

en till kontakt och så vidare (Frank & Snijders 1992, s 1). På så sätt hoppas jag få tag i tre personer som inte har döpt sina barn och är villiga att ställa upp för en personlig intervju. Respondenterna får själva välja var de vill bli intervjuade, men jag strävar till att varje intervju skall kunna ske ostört. I slutskedet strävar jag efter att kunna pilotera mitt resultat på en som arbetar med kyrkans barnverksamhet på stiftsnivå för att pröva validiteten i mitt arbete. Jag är medveten om att det kan finnas stora regionala skillnader på synen på andlighet inom vårt land och har därför valt att koncentrera mig till ett geografiskt område, i strävan att öka arbetets validitet. Resultatet utvärderas i första hand till arbetets mål. Har jag lyckats uppnå de fastställda målen? Målet skall jag uppnå genom litteraturstudier och intervjuer och i slutskedet kommer jag att studera om jag har lyckats få svar på arbetets frågeställningar.

2.1 Fenomenologisk strategi

Inom den kvalitativa forskningen utgör fenomenologin ett tillvägagångssätt som betonar subjektivitet, tolkning, medverkan och beskrivning. Det handlar oftast om människors uppfattningar eller åsikter, emotioner och känslor, attityder och övertygelser. Då fokus i detta arbete ligger på att beskriva föräldrars uppfattningar av sina barns andlighet, och inte på att mäta barns andlighet kan fenomenologin anses vara en god strategi. Målet med en fenomenologisk studie är att beskriva hur människor upplever olika aspekter av sina liv. Inom fenomenologin skall man inte analysera och tolka resultaten i någon viss riktning utan målet är att resultatet skall vara så nära originalet som möjligt. Man skall således kunna se saker genom andras ögon och att förstå dem, såsom de berörda förstår dem och kunna återge detta på ett sätt som skildrar hur den aktuella gruppen i detta fall småbarnsföräldrarna, upplever sina barns andlighet. (Denscombe 2009, s. 109-112).

För att kunna beskriva föräldrars uppfattningar av sina barns andlighet kommer jag att göra intervjuer för att försöka komma fram till föräldrarnas uppfattningar. Vid en intervju försöker man komma fram till den andras tankar och känslor genom att ställa frågor som är uppgjorda på förhand. Man använder frågor och ord för att nå förståelse, och målet är att upptäcka och klarlägga fenomen. (Eneroth 1992, s. 102). I detta arbete kommer jag utgå från den ostrukturerade intervjun, vilket innebär att jag kommer att ställa öppna frågor för

att på så sätt skapa förutsättningar för ett friare samtal (bilaga 3). (Notter & Holt 1994, s. 106).

2.2 Etiska ställningstaganden

I alla samhällen har det mänskliga beteendet sedan länge styrts av moralprinciper. I västvärlden styrs det huvudsakligen av judisk-kristna etiska principer, värderingar och övertygelser. Dessa värderingar uttrycks klart i tron på de mänskliga rättigheterna, människovärdet, och i människans rättighet att sträva efter frihet, liv och lycka. I samband med forskning har människan rätt till följande: god information och frivilligt deltagande, data skall behandlas konfidentiellt och individen skall skyddas mot skada. Ingen människa skall mot sin vilja behöva ingå i ett forskningsprojekt. Vid en etisk prövning bör man framförallt observera människors rätt till: integritet, vilket innebär att alla skall ha rätt att värna om sin privata sfär och inte kränkas i sin mänskliga värdighet. Alla människor skall ha rätt till ett självbestämmande och ett gott liv. Därtill skall forskningen inte riskera människors rätt till god omsorg och välbefinnande. Som forskare inbjuder man inte någon till att delta i ett forskningsprojekt, utan man tillfrågar patienter och försökspersoner om de är villiga att delta. Deltagarna måste först ha blivit informerade om projektet för att därefter kunna ta ställning om de skall ställa upp eller inte. (Notter & Holt 1996, s. 50-52). Mitt etiska förhållningssätt börjar med att jag kommer att be om ett skriftligt forskningslov av kyrkoherden i en församling för att få besöka en föräldra-barn grupp för att informera om min forskning (bilaga 1). När jag har fått forskningslov besöker jag gruppen och kommer i inledningsskedet att berätta om studien och dess mål och vilket syfte intervjuerna har.

Jag betonar att deltagandet är frivilligt och att respondenterna skall ha rätt att avbryta intervjun när de vill eller att välja att inte svara på frågor som till exempel kan upplevas som ett hot mot integriteten. Efter intervjun kommer informanternas namn att koda och deras identitet kommer att vara anonym. När de har meddelat att de är intresserade kommer jag att ge dem ett brev med samma information, med den grundläggande innebörden att de/eller deras familjer inte på något sätt skall kunna ta skada av intervjun. Intervjupersonerna skall ge sitt skriftliga samtycke till intervju och lämna in det till mig före intervjuns början (bilaga 2). Respondenterna skall få bestämma var intervjun skall äga

rum och vi kommer överens om ungefärliga tidsramar. Jag kommer att föreslå att jag bandar in intervjuerna, men godtar respondenterna inte detta bör jag istället anteckna intervjun. Jag informerar respondenten om att jag makulerar det inbandade materialet efter arbetets slutförande.

Efter att intervjuerna har gjorts kommer jag att skriva ut dem i sin helhet och därefter analysera de utskrivna intervjuerna i förhållande till teorin som framlagts. Jag kommer att kategorisera svaren och sträva till att finna likheter och skillnader, det vill säga dela in svaren i mindre enheter. Ett svar kan höra till flera kategorier, analysenheter. (Andersson 1995, s.198-199).

2.3 Begrepp

De grundläggande begreppen i detta arbete utgörs av: andlighet, fostran, livsfrågor, och spiritualitet.

Teolog och författare Harry Månsus poängterar att det är svårt att definiera andlighet. Han definierar andlighet bland annat som en djupare dimension av det liv som man lever och ett liv i relation med människorna, skapelsen och Skaparen. Han anser att det finns två sidor av andlighet: en intellektuell och en känslomässig. Den intellektuella innebär att tillägna sig kunskap om Gud, människan, sårbarheten och möjligheten till helandet. Lika viktigt är den känslomässiga sidan, att inta ett öppet förhållningssätt till det andliga. (Månsus 2003, s. 201-204). Inom kyrkan anser man att andlighet utgör en naturlig del av det mänskliga. Den kristna andligheten utgörs av människan längtan efter Gud. Hon har denna längtan eftersom hennes primära relation utgörs av relationen till Gud. (Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2010:2).

Fostran kan beskrivas som den process då människan formas av människor i sin omgivning. Tidigare fostrades barnet främst inom familjen, men idag har skolan fått överta ett allt större ansvar. Enligt skollagen skall utbildningen verka för en utveckling av elevers utveckling till ansvarsställande människor och samhällsmedlemmar. (Pedagogisk uppslagsbok). I detta arbete diskuteras två former av fostran, *värdefostran och kristen fostran*. *Värdefostran* innebär den fostran som i första hand sköts av hemmet och skolan. I

regeringsprogrammet 2011 poängteras att det hör till en god finländsk moral att visa respekt för alla människor och öppenhet inför olikheter. Det poängteras att alla oberoende av vilket språk, religion, handikapp eller sexualitet man har så har alla samma värde. (Statrådet 2011). *Kristen fostran* innebär den fostran då barnet fostras till att vilja leva ett kristet liv. (Pedagogisk uppslagsbok). Det har allt mer blivit så att det är församlingens fostran, då föräldrarna i allt lägre grad t.ex. deltar i Gudstjänst eller läser Bibeln, så att barnet skulle växa upp med detta som en del av vardagen.

En persons spiritualitet handlar om en livsstil- en syn på världen, värderingar och vanor som kan grunda sig på: en traditionell världsreligion, en alternativ livsstil så som new age spiritualitet, eller en blandning av traditionella och alternativa källor eller en totalt sekulär livsåskådning. (Mason, Singleton & Webber 2007, 150).

Oavsett kön, yrke, eller ålder ställs människor inför existentiella och eviga frågor. Människor över hela världen och i alla tider har funderat på samma frågor. Det kan till exempel vara: varför finns jag, finns det evigt liv och varför bör jag göra rätt? (Ryberg 1992, s. 75). Dessa frågor som även kan kallas för livsfrågor aktualiseras i samband med kriser i livet. Livsfrågorna handlar om att människan står inför en stor mängd möjligheter som kan verka skapande men också skrämmande. Detta kan väcka ångest hos människan inför ansvaret, vad man gör med sitt liv? Livsfrågorna finns rotade i människans existens och människan bär och upplever alltid skuld. Dock behöver denna skuld inte bara vara negativ, den utgör även kreativitetens källa. Om människan inte hade förmågan att ändra sig skulle hon aldrig kunna uppleva glädje, salighet och upprymdhet. (Wikström 1990, s. 84-85, 90).

2.4 Datasökning

Den teoretiska bakgrunden i mitt arbete består av litteraturstudier. Eftersom vår skrivprocess är kort, tre månader, har jag inte hunnit få tag i alla ursprungskällor utan även använt en del sekundära källor. Jag har använt mig av både böcker och elektroniska artiklar i mitt arbete. De flesta böcker har jag hittat via Tria, det vill säga Vasa vetenskapliga biblioteks sökmotor. Böcker finns huvudsakligen på Tritonia i Vasa, och till viss del på dess filial på yrkeshögskolan Novias bibliotek inom det sociala området i Vasa. Därtill har

jag lånat en del böcker från stadsbiblioteket i Vasa, samt ett par från Åbo Akademis bibliotek i Åbo. De flesta böcker som jag har använt mig av är på svenska, medan alla artiklar är på engelska.

Jag har strävat till att begränsa mig till litteratur som behandlar barnets andliga utveckling, det vill säga de böcker och forskningar som lyfter fram vilka faktorer som påverkar barnets andlighet och vilken betydelse föräldrarna har för den andliga utvecklingen. En del böcker är ganska gamla, men jag har funnit det motiverat att ta med dessa då senare författare och forskare i många fall lyfter upp dessa förgrundsgestalter. En sådan bok är Hjalmar Sundéns bok *Barn och religion*. Sundén är professor i religionspsykologi och han studerade förhållandet mellan barn och religion i många år. I hans verk diskuteras frågor om barns religiösa utvecklingsstadier och antropomorfismer, samt skolans och kyrkans religionsundervisning. En annan bok som jag anser skapar en god grund för förståelsen av barnets gudsbild är: barnets religiösa föreställningsvärld av Tamm där hon i bokens första kapitel grundläggande klargör för hur barn uttrycker gudstro. Artiklarna har jag valt utgående ifrån mina frågeställningar, och jag avgränsade mig från sådana artiklar som berörde någon annan religion än kristendomen, eller var allt för specifika, till exempel behandlade någon särskild metod eller på något annat sätt var allt för snäva och som jag inte ansåg hade någon koppling till mina frågeställningar. I tabell 1 framkommer vilka sökord och databaser som har använts i artikelsökningen.

Tabell 1. Datasökning

Databas	Sökord	Avgränsning	Träffar	Använda
Ebsco	Parent-child relationship-God	Fulltext Peer Reviewed	16	2
Ebsco	Secualrism-Faith-Parents	Fulltext Peer Reviewed	0	0
Ebsco	Spirituality AND Children	Fulltext Peer Reviewed	704	För många specificerade det med theology
Ebsco	Spirituatlity children AND theology	Fulltext Peer Reviewed	28	3
Ebsco	Religious life children AND Christians	Fulltext Peer Reviewed	29	3
Ebsco	Children´s spiritual rights	Fulltext Peer Reviewed	3	1

Ebsco	Children AND spiritual development AND human rights	Fulltext Peer Reviewed	5	1
Ebsco	Religionpsychology AND Children	Fulltext Peer Reviewed	55	5
Ebsco	Religious beliefs AND generations	Fulltext Peer Reviewed	33	2
Ebsco	Children AND God	Fulltext Peer Reviewed	414	För många specificerade med attitude
Ebsco	Children AND God AND attitude	Fulltext Peer Reviewed	32	2
Ebsco	Social media AND Parenting	Fulltext Peer Reviewed	6	1
Ebsco	Religionspsykologi+ barn	Fulltext Peer Reviewed	124	0
Google scholar	Children´s spirituality development		0	0
Ebsco	God attachment	Full text Peer reviewed	30	0
Ebsco	Religious development children	Full text Peer reviewed 2002-2013	46	3
Ebsco	Christian development AND children	Full text Peer reviewed 2002-2013	12	0
Ebsco	Christian values And children	Full text Peer reviewed 2002-2013	6	0
Ebsco	Christian values development AND children	Full text Peer reviewed 2002-2013	0	0
Ebsco	Christianity development AND children	Full text Peer reviewed 2002-2013	1	1
Ebsco	Children holy AND development	Full text Peer reviewed 2002-2013	65	1
Arto	Children AND Good		8	0
Arto	Lapsen usko		5	0
Arto	Lasten hengellinen kasvatus		0	0
Arto	Lapsen hengellisyys		1	0

Arto	Children´s spirituality		0	0
------	-------------------------	--	---	---

3 Barns andliga utveckling

Tamminen (1994, s. 62) konstaterar att barns religiositet bara har studerats sporadiskt och Miller-McLemore (2006, s. 637) påpekar att barn förtjänar att få ett större utrymme i teologin och gläder sig åt att man från att tidigare ha studerat barndomen för att kunna förstå vuxna, har börjat se barndomen som ett viktigt studieobjekt i sig själv. Evenshaug och Hallen (2001, s. 393) lyfter fram Repstads och Botvars poängterade om att det finns få systematiska kunskaper om barns andlighet, då religionen utgör en privat natur. Även om majoriteten tillhör statskyrkan, märks religionen inte utåt- utom vid särskilda ceremonier såsom vid dop, vigsel och begravning. Dillen (2007, s. 38) konstaterar att även om de flesta människor är döpta så vet de trots allt inte mycket om kyrkan och den saknar betydelse för det dagliga livet. Även om Dillen beskriver utgående ifrån ett belgiskt samhälle är detta även en allmän uppfattning i Finland. Många döper sina barn, men trots det spelar inte kyrkan någon större roll i deras liv. Detta väcker en fråga som ställdes redan år 1959 av Langeveld som lyfts fram Evenshaug och Hallen (2001, s. 382) och som de även ställer själva: kan vi förutsätta en religiös utveckling hos alla barn? Utgående ifrån utvecklingspsykologiska skäl är det tveksamhet om man kan anse att små barn kan vara anhängare av en specifik religion. Det kan vara svårt att klarlägga på vilket sätt och i vilken utsträckning barn verkligen blir delaktiga av en religion. Det finns delade åsikter om detta, vilka ofta lyfts fram när frågan om barndopets vara eller icke vara aktualiseras. (Roth 2012, s. 40). Religionspsykologerna har utvecklat flera olika teorier i försöket att besvara frågan hur religion uppstår hos barn men ingen teori har dock godkänts vara mer giltig än någon annan. (Evenshaug & Hallen 2001, s. 381).

Den andliga utvecklingen hos barn kan anses ha ett nära samband med att barnets självuppfattningsförmåga, känsloliv och meningsskapande utvecklas. (Wang 2008, s. 134). För att kunna skapa sig en fullständig bild av den religiösa utvecklingen hos barn måste man ta i beaktande både genetiska mognadsfaktorer och omgivningens påverkan, det vill säga på vilket sätt barn lär sig och vad de lär sig om religionen. (Geels och Wikström 1989, s. 96-97). Religion börjar med religiösa erfarenheter och bevaras av det konstaterade Hyde (enligt Tamminen 1994, s. 61) för när ett litet barn hör ordet Gud kommer begreppet att

sjunka in i en mångfald av idéer, tankar och föreställningar som barnet bär inom sig. Begreppet Gud uppfattas då av barnet som en symbol för en osynlig, andlig verklighet. (Tamminen 1986 s, 30). Brueggeman poängterar (enligt Yust 2003, s. 136) att barn kan göra historia, genom att det kan vittna om Guds närvaro och väcka andligt liv i människor runt om sig. Han betonar att barn som får möjlighet att göra sin egen personliga berättelse och sin tro till en dialog kommer i takt med att det blir äldre genom ord och gärningar att kunna uppmuntra deltagande och rättvisa i samhället och i världen. För barn är ingalunda endast aktiva subjekt gällande sina egna liv och sin tro utan de kan delta i den allmänna tolkningen av andlighet, om vi tillåter dem att göra det. Barns synvinklar tvingar oss att se annorlunda på världen och att hålla en äkta dialog och på allvar fundera på trosfrågor, till exempel varför tror vi att Jesus har något att göra med vad som händer i framtiden? (Champagne 2008, s. 259-262).

Religionens kärna kan tillfredsställa flera behov hos barnen, till exempel trygghet, omsorg, mening med livet med mera. Inget av dessa behov kan dock framläggas som religiösa, eller ge upphov till religiositet i sig självt. Barnpsykologen och författaren David Elkind poängterar (enligt Evenshaug och Hallen 2001, s. 381) att vissa element i en institutionell religion som kristendomen kan uppfylla mänskliga behov utan att de behöver kallas religiösa. Hur behoven uppfylls beror till stor del på vilken påverkan de har hos barnet och vilka erfarenheter barnet möter i sin omgivning. (Evenshaug & Hallen, 2001, s. 382). På samma sätt som det är med andra aspekter av utvecklingen, måste vi räkna med att barnen utifrån sin personliga egenart uppfattar och bearbetar intryck på sitt eget sätt, vilka med tiden utvecklas till en del av personligheten. (Evenshaug & Hallen, 2001, s. 382).

3.1 Olika uppfattningar om andlighetens utveckling

Sagberg poängterar (enligt Roth 2012, s. 41) att det är viktigt att inte nedvärdera barns tro genom att tala om att barns tro utvecklas till en mognare religiositet. Detta lyfts även fram av Dillen, som poängterar att den traditionella tanken är att man behöver lära barn hur de skall bete sig enligt en kristen tradition, eftersom de ännu inte är vuxna och därför måste fostras till att vara andliga. Hon är dock mycket kritisk till denna uppfattning och poängterar att barn är kompetenta subjekt och har egna religiösa idéer. (Dillen 2007, s. 37). Detta stöds enligt Mussen (Dillen 2007, s. 40) som poängterar att flera vetenskapsmän

har funnit att spädbarn och små barn visar en större kognitiv förmåga än vad man i allmänhet anser att de har. Man har funnit att små barn kan ha förmåga att tänka kognitivt och symboliskt, och således även andligt för de skiljer sig inte så fundamentalt från vuxna. Vid tre års ålder kan de enligt Koops (Dillen 2007, s. 40) skilja mellan mentala och fysiska ord och från fyra års ålder har de möjlighet att se olika perspektiv och uppfatta verkligheten på olika sätt. (Dillen 2007, s.41). Hall poängterar (enligt Wulff 1993, s. 86-87) att barnet från tre års ålder går igenom olika utvecklingsstadier som har sina likheter i olika religionsformer så som fetischism, och naturdyrkan för att först under tonåren kunna växa i altruism som utgör kristendomens kärna.

Den människa vi utvecklas till beror i hög grad på den kultur som råder runt om oss och enligt vilken referensgrupp vi tillhör. Dock anser Holm att man inte kan förbise de biologiska faktorerna i uppbyggandet av den socialt givna verkligheten som man tillhör, även om dessa är svåra att greppa. Han är av den meningen att människans stora hjärna för tio tusentals år sedan fick sin nuvarande form och att människan då kunde börja tänka i abstrakta termer. Religionen, med sitt normsystem som är knutet till religiösa föreställningar som gudar och andar hade en stor och avgörande betydelse i människans utveckling. Han tror att det var detta som gjorde att människan fick en dominerande ställning på jorden. Genom religionen kunde stora grupper av människor motiveras till gemensam handling i förhållande till krig, försvar och arbete. Man kan dock bara spekulera om de sociobiologiska teorierna, eftersom det är svårt att finna direkta bevis för vilken roll religionen har haft i människans utveckling. (Holm 2006, s. 34-35). Religiösa studier tyder på att filosoferna Karl Marxs, Emile Durkheims och psykologen Sigmund Freuds, uppfattningar av att religiösa erfarenheter skulle ha sociala och ekonomiska orsaker inte stämmer. Marx, Durkheim och Freud delade den uppfattningen att religionen utgör ett substitut för de som har det svårt ekonomiskt och socialt. Därtill visade Ellwoods studier att religionen inte korrelerar det med en neurotisk personlighet. (Ellwood 1994, s.25).

Psykologen och religionspedagogen Ronald Goldman utgick ifrån Piagets schema för barnets kognitiva utveckling och studerade hur det kommer sig att många barn inte förstår eller missuppfattar den religiösa undervisningen. Som vuxen kan man uppfatta dessa misstolkningar som lustiga historier när man ser tillbaka på sin barndomstid. Goldman frågade sig om man inte har tagit hänsyn till forskningen kring barnets kognitiva utveckling inom religionspedagogiken. Han testade hur barn i olika åldrar förstod bibliska berättelser. Resultaten visade klart att barn inte kan uppfatta Jesu liknelser, förrän deras

tänkande kommit fram till det formellt operationella stadiet i Piagets kognitiva schema, det vill säga i tolv års ålder. Goldman drog på basen av detta slutsatsen att man borde anpassa den religiösa undervisningen till barnets kognitiva stadiet. (Goldman 1964, s. 5-7). Utgående ifrån Goldmans resultat har man utvecklat barncentrerad undervisning. Man frågar med andra ord mer efter vad barn får ut av undervisningen än vad den borde innehålla för att återge den kristna tron. Sundén har dock kritiserat Goldman för att inte beakta trons emotionella sida. Sundén poängterar att även om barnen inte förstår berättelserna fullt ut kan de ändå memoreras och senare i livet få en stor betydelse för rolltagning, och barnen kan plocka fram dem ur minnet och se på dem ur en annan synvinkel. (Holm 1985, s. 68-71).

3.1.1 Olika stadiindelningar enligt ålder

Flera forskare har strävat efter att skapa enhetliga stadier, som skulle vara allmängiltiga för barns andliga utveckling, men dessa stadier uppfattas mera som logiska och pedagogiska modeller, än som välgrundade i ett empiriskt underlag (Geels och Wikström 1989, s. 96-97). De teoretiska indelningar och studier som har gjorts gällande barns andliga utveckling speglar kognitiva, känslomässiga och moraliska utvecklingsteorier. Det är i första hand psykologerna Erik Eriksons och Jean Piagets forskningar inom den kognitiva psykologin och Lawrence Kohlbergs studier av barnets moraliska utveckling som ligger till grund för Fowlers långvariga och uppmärksammade studier av barnets andliga utveckling. Fowler uppfattade att barnets andlighet utvecklas stegvis. (Mueller 2010, s.197). Miller-McLemore (2006, s. 637) påpekar att Fowler fokuserade på vuxna mera än på barn, men trots detta har han varit en av de ledande teoretikerna gällande trosutvecklingen. Fowler utvecklade sex steg, inklusive ett försteg hos spädbarn och anser att barnets trosutveckling endast utvecklas framåt, och att det inte finns någon möjlighet till regression. Fowler anser att hos spädbarnet är reaktionerna mestadels reflexmässiga och utvecklas enligt intentioner. Barnet lär sig att det är tryggt och att modern svarar på fysiologiska behoven. (Enligt Mueller 2010, s. 4). Fowlers teori studerades vidare av Hart, Limke och Budd (2010, s. 126) och de fann att rädsla för anknytning korrelerade med trosutveckling. Ju högre rädsla för anknytning, desto svagare trosutveckling. Professor David Hye (2006, s. 66) anser att alla barn har en medfödd andlig förmåga som uttrycker sig som en medvetenhet om här

och nu. Detta menar han är minst lika viktigt, om inte viktigare, än teoretiska tankar och trosföreställningar. Ellwood anser dock att det inte finns något hos människan som är naturligt, eftersom allt skapas genom sociala erfarenheter och genom språk. Människan är alltid en del av ett socialt sammanhang, från första stund interagerar hon med sin omgivning och således går det inte att påstå att det inte finns något som påverkas av det sociala sammanhanget och språket. (Ellwood 1994, s. 25-27).

Geels och Wikström (1989, s. 96-97) lyfter fram Vogels, Gruehns och Harms teorier över den andliga utvecklingen. Dessa teorier härstammar ur äldre klassisk religionspsykologisk litteratur. Sundén påpekar att äldre presentationer av barnets religiösa utveckling grundade sig på skönlitteratur och självbiografier, vilket är mer givande än de moderna som mera fokuserar på ålder och mognadsfaktorer. De tidigare forskningarna bygger i högre grad på miljöfaktorernas betydelse (Sundén 1974, s. 31-32). Enligt P Vogel, tysk psykolog, utgörs det första stadiet i barns liv av den *"den ordlösa modersreligionen"*. Han anser att barnet har en slags religion, även om det inte har lärt sig prata. Objektet för religionen är dock inte Gud utan mamman. Hon representerar barnets totala verklighet. Werner Gruehn, tysk teolog och religionspsykolog, anser att vi inte kan ha någon uppfattning om barns tänkande fram till att det är 1,5 år. Han kallar tiden för *"dibarnsåldern"* och avser att man inte kan prata om någon religiositet under denna period. Dock innebär det inte att stadiet skulle vara utan betydelse för barnets fromhet. Tvärtom menar forskare att detta stadium är det mest betydelsefulla, eftersom det är nu som de funktioner skapas som möjliggör ett religiöst liv. (Sundén 174, s. 34-35).

Den andra fasen i barnets utveckling kallar Vogel (Geels & Wikström 1989, s. 96-97) för *"den bedjande modersreligionen"*, vilket sträcker sig fram till att barnet är åtta år. Under denna tid lär sig barnet språket och börjar då även lära sig sin första bön. Gruehn kallar den andra fasen för *"den gudlösa barn-modersbönen"*. Det sträcker sig fram till att barnet är 3 år och även han lyfter fram de första tecknen på fromhet hos barnet genom små försök till bön. Han lyfter fram att modern har en stor betydelse för barnets andliga utveckling, för när hon ber till Gud, uppstår så småningom en relation mellan barnet och Gud. Den tredje fasen i Gruehns modell kallas för *"det förmagiska stadiet"* och det sträcker sig till 3-4 års ålder. Om barnet utsätts för en positiv miljö, ur religionens synvinkel, i första hand från modern börjar barnet under denna tid att be och uttrycka de första gudsföreställningarna. Fromheten kan vara originell och gäller alltid sådant som har betydelse för barnet självt. Förmagisk kan uttryckas som det lekfulla och spontana i barnets religion, vilket märks när

barnet växlar mellan att prata om Jesus barnet, Gud, änglar och häxor. Det sista stadiet under skolåldern är enligt Gruehn tiden mellan 4-7 år som kallas "det magiska stadiet". Barnet är inte längre fullständigt beroende av vuxna för sina intryck. Fromheten har en magisk prägel, då barnet anser att det kan "trolla" och påverka Gud att göra allt vad barnet önskar, såväl gott som ont. Det är omöjligt att få ett direkt och absolut svar på den tidigaste barndomens religiositet. Senare forskning såsom Salman 1968 och senare psykoanalytisk religionsteori har funnit stöd hos Vogel och Gruehns forskningar. (Geels & Wikström 1989, s. 97). Den tredje modellen som Geels och Wikström lyfter fram är Harms modell, från 1944, som omfattar tiden mellan 3-6, och som han kallar för "Sagostadiet". Barnets gudsuppfattning kännetecknas under denna tid av fantasi och av en mer emotionell än rationell karaktär.

3.1.2 Antropomorf gudssyn

Barn bearbetar sina intryck genom att fråga och vid tre-fyra års ålder upptäcker barn att mycket runtomkring dem är gjort av människor. De börjar ifrågasätta det mesta i sin omgivning. Från att gälla saker i närmiljön, kan det fråga vem som har gjort marken, skogen, stjärnorna och så vidare. Om vuxna säger att det är Gud som har skapat det som inte är gjort av människor, blir Gud ett mycket viktigt väsen som kan göra något så stort. När barnet fortsätter att fråga, kommer det till det faktum att ingen har skapat Gud. Barnet uppfattar då Gud som en mycket märklig gestalt som verkar existera, men på något annat sätt än människan. (Tamm 1986, s. 27-28). I och med frågefasen skapas de antropomorfistiska föreställningarna hos barnet i och med att det börjar fundera i mera komplexa termer om Gud. Med antropomorfism menas att Gud anses befinna sig på en bestämd plats och får mänskliga drag, till exempel som en gammal gubbe, som en stor person med mera. Dessa antropomorfismer brukar försvinna i puberteten, men många har denna gudssyn kvar långt senare. Motsatsen till detta är en mer spirituellt gudsföreställning, som utmärks av att Gud finns överallt, och utan yttre former. (Geels & Wikström 1989, s. 97).

En undersökning gjord 1967 av Ulrika Stake visade att 95 % av barnen i åldern 4-8 år hade en klart utvecklad antropomorf Gudssyn. Hon ansåg att detta kunde vara rimligt då barnen fått en kristen undervisning. Andra forskare anser att det beror på barnens mognadsstadium

och att barnen först i ett senare skede kan utveckla en mer spiritualiserad gudsföreställning. (Geels & Wikström 1989, s. 98). Sundén har starkt ifrågasatt detta och inser att små barn även kan ha en stark närvaroupplevelse av Gud, då den inte är kopplad till en föreställning om en stor människa. Han skiljer mellan antropomorfismer där Gud uppfattas som en person med mänskliga drag och affektiv antropomorfism där Gud tilldelas de känslor som en person har till sina biologiska föräldrar (Sundén 1970, s. 92). Richert och Barrett (2005, s. 283-293) kritiserar teorierna om barns uppfattning av Gud i antropomorfismer. De poängterar att barn kan förstå både Gud och människor och kallar det för beredskapshypotesen (eng. preparedness hypothesis). De kunde i sina forskningar visa på att barn till exempel inte beskrev Gud i mänskliga termer utan uppfattade Gud med långt fler förmågor än vad människan har. Detta eftersom barn tänker att Gud har samma egenskaper som agenter/superhjältar.

3.2 Familjens betydelse för den andliga utvecklingen

På 1700-talet levde pedagogen Comenius som har präglat pedagogiken ända fram till våra dagar. Han var en djupt troende man och konstaterade att människan har tre hem: i mammans livmoder, på jorden och i himlen. Han ansåg att i första hand uppfostras människan i förhållanden till andra och för det andra för det tredje (d.v.s. himlen) och mest lycka har den som för en vacker själ till himlen. Kinnunen konstaterar att idag är det inte enkelt att vara en kristen förälder och sätta familjens behov framför arbetslivets krav, karriärsutveckling eller förhöjning av levnadsstandarden. (Kinnunen 2011, s. 13-14). Det finns dock skäl att fråga sig i vilken utsträckning små barn ges möjlighet att uppleva och upptäcka det religiösa livet i familjen och i dess närmiljö (Evenshaug och Hallen 2001, s. 393). Ett av de viktigaste sätten att påverka barn och ungas tro är att engagera och stöda vårdnadshavarna. I Bibeln och inom teologin poängteras föräldrarnas roll och ansvar i förhållande till barnet och deras skyldighet att fostra barnen på rätt sätt. (Bunge 2008, s. 348). Till exempel i Efesierbrevet 6:4 står det: ”Och ni fäder, reta inte upp era barn, utan fostra och vägled dem efter Herrens vilja”. (Bibel 2012). Människosynen i den finländska kulturen utgår ifrån den kristna tron, och Gud som skapare. Gud har skapat varje människa till unika varelser, och han älskar var och en. Således har alla barn rätt att känna sig älskade varje dag. Det är enligt kyrkan viktigt att föräldrarna berättar vad de tror på, vad som skänker glädje och tacksamhet och att de visar vad som har skänkt hopp, stöd och

tröst. (Lasten Keskus 2009, s. 15). Barnes, Plotnikoff, Fox och Pendleton (2000, s. 23) poängterar att andlighet och religion kan ha betydelse för barns utveckling ur olika aspekter. Därtill betonar de att föräldrar genom andlighet och religion kan påverka sina barns hälsa.

Föräldraskap är i Guds ögon en helig och värdefull kallelse. Växande barns och ungas värderingar påverkas av den närmaste omgivningen, de primära fostrarna och övriga närstående. Den värdegrund som utgör ett barns eller en ung persons vardag har en stor inverkan. Hemmet kan ge materiell välfärd men det som är mer hållbart i längden är de värderingar och den livsinställning till livets stora frågor som man ges hemifrån. (Kyrkostyrelsen 2008). Det var Martin Luther som visade vägen för föräldraskapets betydelse. Han var en radikal pappa på den tiden som lekte med sina barn. Han sade att hans självförtroende aldrig hade lidit av att ha lekt med sina barn utan av det att han inte hade lekt tillräckligt med dem. (Kinnunen 2011, s. 12). Enligt deklarationen för de mänskliga rättigheterna anser man att barnen tillhör samma religion som föräldrarna, vilket även är i linje med artikeln om att föräldrarna har rätt att bestämma sina barns utbildning. (FN 2008). Detta går dock emot barnens grundläggande friheter som framläggs i bland annat Barnrättskonventionen. (Roth 2012, s.41). I artikel 14: 1 står det: ”Konventionsstaterna skall respektera barnets rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet”(FN 1998).

I Timoteus 3:4-5 (Bibel 2000) uppmanar Paulus människan att sköta familjelivet framför andra uppgifter, för i familjen får barnet grundtryggheten och lär sig hur man lever i världen. De flesta studier som finns om sambandet mellan uppfattningen om föräldrar och förhållandet till Gud har dock studerats ur den vuxnes synvinkel och retrospektivt. Detta kan kritiserars eftersom känslorna ofta förstärks i efterhand, oberoende av om de är positiva eller negativa. (Dickie, m.fl. 1997, 26). Hall konstaterade (enligt Wulff 1993, s. 86) redan år 1882 att: ”grundläggande religiösa känslor kan odlas under spädbarnets första månader”. Detta var i första hand möjligt genom en omsorgsfull vård av barnets kropp på ett lugnt och stilla sätt, genom ett undvikande av stimulanser och snabba sinnesintryck eller förändringar. På detta sätt menade Hall att det växte fram ett förtroende, beroende och en tacksamhet och kärlek mot i första hand modern och därefter Gud. (Wulff 1993, s. 86). Flera studier visar nämligen att barnen ofta överför sina känslor för sina föräldrar till Gud. (Tamm 1986, s. 27, Evenshaug och Hallen 2001, s. 393). Barnets första andliga upplevelser får det således i famnen, tryggheten från föräldrarnas närhet skapar grunden

för hur Guds kärlek uppfattas och förstås. När barnet hör om Jesus och Gud i trygghetens kvällsböner kommer det senare att koppla ihop det med värme och godhet. För barnet innebär Guds kärlek samma trygghet och omsorg som det har fått av sina föräldrar. Likaledes skapar kalla och avståndstagande föräldrar samma inställning till Gud hos barnen, eftersom små barn har svårt för att begripa Guds kärlek med ord, utan deras uppfattning av Gud beror på erfarenheter. (Kinnunen 2011, s. 22).

Även barnets förhållande till far- och morföräldrarna och andra personer som finns i barnets närhet påverkar barnets gudsbild. En människas gudsbild är således mycket personligt utformad, och den fungerar i den enskilda individens inre på ett personligt och spontant sätt. Copens och Silverstein (2008, s. 67-68) studerade far- och morföräldrars inverkan på barnbarns andlighet och visade att det finns ett starkt samband mellan generationer i förhållandet till religion. Den största påverkan på barns religiositet skapas om både modern och farmor/mormor har en stark tro. Dock visade det att skilsmässa leder till att moderns inverkan på barns andlighet ändras, men inte faderns eller den äldre generationens. Det framkom inga könsskillnader i förhållande till religionsöverföringen, gällande förälder-barn relationen, men farmor och morsmors påverkan var större på flickor än på pojkar.

När barnet hör att vuxna talar om Gud kommer det att tillskriva Gud flera av de drag som de egna föräldrarna har. Gudsrepresentationen utgörs då av en medveten uppfattning hos barnet, och ses som någon som är lika mäktig eller till och med mäktigare än de egna föräldrarna. (Tamm 1986, s. 26-27). Barnets uppfattning av modern kan vara en första förstudie av en gudsupplevelse då hon uppfattas som en allsmäktig, kärleksfull och fullkomlig person som barnet är fullständigt beroende av (Geels & Wikström 1989, s. 97). Talet om Gud som en kärleksfull och vårdande fader kan uppfattas på olika sätt, beroende på det känslomässiga klimat som råder i hemmet, och på vad barnet förknippar med ordet "fader". (Evenshaug och Hallen, 2001, s. 391). Kirkpatrick och Shaver fann med hjälp av Bowlys anknytningsteori från 1969 (enligt Dickie, Merasco, Shepard & Johnson 1997, s.145) att de barn som hade mödrar som distanserade sig från dem uppvisade en större religiositet. Slutsatsen av detta var att människan har ett livslångt behov av anknytning och när barnen blir självständiga blir Gud ett substitut, i synnerhet om föräldern inte har varit perfekt i barnets ögon. Uppfattningen av Gud som mäktig, endast en auktoritet och/eller som en uppfostrande, barmhärtig omhändertagare verkar relatera med ålder.

Jongsma-Tieleman anser (enligt Dillen 2007, s. 39) att föräldrar vill ge barn en religiös uppfostran eftersom de hoppas att barnen skall bli troende individer senare. Med andra ord ansågs den religiösa fostran visa sig först när barnen blivit vuxna och när de har gjort sitt val av tro och kyrka. De flesta föräldrar anser att det är på föräldrarnas ansvar i första hand att stå för barnets värdefostran, men det finns även många som menar att daghem och skola skall bidra med en kristen fostran. Man kan dela in förmedlandet av värderingar och tro till följande generationer på tre sätt: För det första genom det direkta förmedlandet, som sker genom träning och socialisation, för det andra genom modellinläring, som visar den direkta nyttan av det inlärdas beteendet och för det tredje genom att placera barnet i en sådan miljö, eller omgivning som gynnar det önskvärda beteendet. (Sundén 1974, s. 81-83).

Föräldrarnas önskemål gällande den kristna fostran kan klassificeras tre olika grupper, enligt intention (Evenshaug och Hallen, 2001, s. 393). Den första intentionen utgör den *trosintegrerade* som har sin grund i kristendomens sanning och egenvärde. Strävan är att barnen skall få del av ett kristet liv och att tron skall bli en del av vardagen under uppväxten. Enligt den andra intentionen, den *traditionsförmedlande*, vill man föra vidare den kristna tradition som man själv har fått under barndomen. Till detta hör till exempel aftonbön. Slutligen utifrån den *realitetsbaserade intentionen* är man mer reserverad till kristen fostran och kristen undervisning. Detta motiveras med att barnen trots allt kommer att möta kristendomen som realitet. Det är svårt att se att föräldrar som utgår ifrån den tredje inställningen skulle få några konkreta praktiska upplevelser av religionen. De religiösa erfarenheterna som barnen möter kommer att vara lika få som i de familjer där barnen inte döps, av mer medvetna anledningar som är beroende av föräldrars livssyn. När det gäller den traditionsförmedlande miljön, finns möjligheterna i att föräldrarna låter barnen be aftonbön, gå i söndagsskola eller delta i konfirmandundervisningen.

3.2.1 Gymsamma andliga uppväxtförhållanden

Inom kyrkan betonar man att barnets förhållande till Gud och att få vara barn just nu är viktigare än vad barnen en dag skall utvecklas till. Målet är att barnen skall uppleva att de kan vara andliga både ensamma och tillsammans med andra, att de skall delta aktivt i församlingslivet, i dess planering och i genomförandet. (Evangelisk lutherska kyrkan 2008,

s. 9-25). Förutom relationerna till föräldrarna har miljön en stark påverkan på barnets framtida gudsbild. Enligt Rizzuto kommer barnet när det föds in i ett system. Barnets föräldrar har själva en uppfattning om Gud. Denna grundar sig på föräldrarnas barndom och på den miljö som de har vuxit upp i. Medvetet eller omedvetet för föräldrarna över sin egen uppfattning om Gud till sina barn. När det sker medvetet berättar de för sina barn vad de tror om Gud eller besvarar deras frågor när de frågar om Gud. Omedvetet sker påverkan genom den livssyn som föräldrarna har praktiserat, genom de attityder och känslor de hyser i förhållande till religionen. (Tamm 1986, s. 26). Det har stor betydelse för barnen hurudan atmosfär det finns i ett kristet hem och hur tron förmedlas och med vilken värme. Detta leder i hög grad till om barnen vill välja hemmets tro. Kärlek, glädje och behovsuppfyllelse utgör en skyddsmur mot andra tanke- och levnadssätt. (Kinnunen 2011, s. 14-16). Familjen och församlingen har dock en större utmaning är tidigare att stöda barnet i dess trosutveckling. För som i all socialisation utgör föräldrarna även på det religiösa området modeller för imitation och identifikation och påverkar barnet mera genom det de gör än det de säger. Brueggemann (enligt Yust 2003, s. 133) ansåg att vår fostraruppgift är att finna vägar som länkar den stora bilden av kyrkans historia med de direkta erfarenheter barn får i sin vardag. Han utreder hur spiritualiteten uppkommer hos dem som är 12-36 månader gamla. Han betonar att det är endast genom att man förstår sambandet mellan tro och mänsklig utveckling som man kan hjälpa spädbarn att integreras i tron.

Detta gäller även om föräldrarna vill påverka sina barn i en viss riktning eller inte. Det barnet ställs inför, eller inte, av generella och mer direkta religiösa uppfattningar skapar den referensram eller filter som senare erfarenheter och påverkningar tolkas utgående ifrån. Detta gäller i hög grad den religionsundervisning som barnen möter i skolan och i kyrkan. (Evenshaug och Hallen, 2001, s. 391). Feinberg påpekar att en riktig dialog, framförallt ett gott lyssnande kan stöda barns möjligheter att finna en mening i tillvaron och att det spirituella stödet är viktigt. Vuxna och barn uppfattar inte döden på samma sätt, och de ställer inte samma frågor. Sagor och berättelser utgör ett stort stöd för barnen i deras meningsskapande. Det är ett faktum att vi lever och dör, men varför vi är födda, lever och dör finns det många berättelser som vi kan berätta för att försöka ge barnen ett gott svar. Religiösa uppfattningar och uppfattningar, symboler och ritualer förenar människor från generation till generation. (Feinberg 2004, s. 9). I Harbos undersökning framkom att upplevelsen av och reaktionen på mötet med den officiella kristendomen i skola och kyrka, starkt korrelerade med familjebakgrunden. Ju mindre det religiösa inslaget hade varit i hemmet desto större antireligiösa reaktioner uppvisade studenterna. Undersökningen

visade att det religiösa förhållningssättet i första hand grundade sig på föräldrarnas egna religiösa engagemang. Den faktor som verkade ha störst betydelse för ett positivt religiöst engagemang var om man fått kontakt med religionen tidigt i livet och genom de nära relationerna. Detta verkar ha skapat en grund för en selektiv tolkning av påverkan. (Harbo 1987, s. 242-244).

Sundén kallar de föräldrar som uppvisar ett önskvärt beteende för säkra. Deras förhållning till religionen är konsekvent och fostran sker i första hand genom att de utgör goda föredömen. De skapar en positiv anda i förhållande till religion och påtvingar inte barnen sina egna åsikter. Det finns således goda möjligheter till modellinläring. Sundén talar även om en total förmedling och endast en verbal. Den verbala förmedlingen innebär att föräldrarna endast genom ord vid vissa tillfällen försöker fostra barnen i kristen mening. Barnen ser dock inte religionen komma till uttryck i föräldrarnas levnadssätt. Den totala traditionsförmedlingen sker både emotionellt, rituellt och intellektuellt. Därför bör man enligt Sundén redan före barnet kan tala om det i bön och andaktsliv. Då barnet börjar tala skall det så snabbt som möjligt övergå till att be tillsammans med barnet och inte bara för det. (Sundén 1974, s. 111-130, Holm 1985, s. 67-68).

3.2.2 De andliga aktiviteternas betydelse

Andlighet utgör en naturlig del hos ett barn och förutom upplevelser behöver det få erfarenheter av och information om det kristna livet. Barnet upprepar under hela sitt liv de modeller som det har lärt sig hemifrån. Det har en stor betydelse för barnet hur man hemma bedömer handlingar som rätt eller fel, ber om förlåtelse och förlåter. Yngre barn lär sig ett gott moraliskt beteende genom att få möjlighet att agera på olika sätt i olika situationer. Dock förstår inte alltid barn innebörden av olika handlingar, till exempel en treåring kan inte förstå varför Jesus skulle bli glad om han/hon lägger en slant i kollekthåven. Barnet förstår inte vad en slant är och inte att det användas till att köpa mat åt ett hungrigt barn, men det förstår att Jesus är glad. (Feinberg 2004, s. 18), (Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2008 s. 9-25). Förhållandet mellan föräldrar och barn kan anses skapa en förutsättning för hur barnet tar emot innehållet i den religiösa traditionen. (Evenshaug och Hallen, 2001, s. 391). Människan är sinnenas varelse och man kan skapa

ett gynnsamt andligt klimat genom till exempel bilder av skyddsänglar bredvid barnens sängar. Ett till exempel ett eget altare hemma, som idag på många ritningar benämns hemteater- ett ställe där man kan ta det lugnt. Familjens traditioner har en stor inverkan på barnens andlighet. I troende familjers liv har man en tradition av att möta Gud.

Yust (2003, s. 134) lägger fram Brueggeman fem påståenden om hur tron skapas. För det första bör barnen uppleva tron genom föräldrarnas eller andra vuxnas omvårdnad. Erikssons stadieteori tilltro, eller misstro som barnen går igenom i början av livet lägger grunden för barnets nästa trossteg. Därefter är det viktigt att barnen hör trosberättelserna för att de skall kunna gå upp i tron. Föräldrarna och andra vuxna måste prata trons språk, på alla nivåer, berättelser, musik, ritualer så att barnen blir bekanta med det som familjens språk i barnets omgivning. Föräldrarna bör också uppmuntra barnet att uttrycka sig, att kommunicera tron. I skapandet av en tro hos barnen är det viktigt att de får vara med i trosritualerna, till exempel i gudstjänsten. Även om barnen inte uppfattar det på samma sätt som vuxna och inte heller förstår logiken i en gudstjänst till exempel är det viktigt att de får vara med. De upplever det affektivt och de blir vana och känner igen sådana moment som de får vara med om regelbundet, till exempel genom dofter, rytmer, ljud, känslor med mera. (Yust 2003, s. 134-135). Genom gudstjänstgemenskapen, psalmerna och bönen blir barnen delaktiga av kyrkans traditioner och tro. I församlingen skall barnet ha möjlighet att ensam, eller tillsammans med en trygg vuxen eller andra församlingsbor närma sig de kristna frågorna och att bekanta sig med de lokaler och byggnader där man förvaltar sakramenten och firar gudstjänst. En varm och trygg atmosfär som förmedlas genom arkitektur, bilder, färger, symboler och människans sätt att röra sig och placera sig i utrymmet skapar en god miljö för uppfostringsprocessen. I barnets andlighet ingår mötet med Gud i vardagen, att uppleva djupare mening med vardagliga saker och känslighet i att uppleva gudstjänstlivet, både genom bön och religiösa symboler. (Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2008, s. 9-25).

Därtill påpekar Brueggeman (Yust 2003, s. 134-135) är det viktigt att barnen får berätta trosberättelserna på sitt eget sätt, genom egna ord och handlingar. Fowlkes har (enligt Yust 2003, s. 134-135) noterat att barn har lätt för att engagera sig i böner och dyrkan eftersom de har leken och spontaniteten nära till hand. Det sker även genom de religiösa riter som de låter sina barn vara med om. De religiösa erfarenheterna innebär inte enbart att barnen möter ord som Gud och Jesus i sin hemmiljö, utan även vilka konsekvenser detta medför.

Får barnen möjlighet att upptäcka religionen i praktiken, det vill säga får de möjlighet att uppleva Gud som levande? Flera undersökningar har visat att barn under goda förhållanden kan ha verkliga upplevelser av Guds närvaro- de är enligt Sandén ofta knutna till föräldrarnas utövande och om föräldrarna ber tillsammans med barnet. (Evenshaug och Hallen 2001, s. 391). Kvällsbön och aftonbön utgör starka inslag i en troende familjs liv, liksom att delta i kristna festligheter. (Kinnunen 2011, s. 77-82). Genom bön har barnet möjlighet att närma sig Gud och komma inför Gud med sitt tack, sin glädje och sina önskningar och funderingar. Genom gemensam bön i hemmet eller i församlingen möter barnet Gud tillsammans med andra och upplever andlig gemenskap med andra. (Evangelisk lutherska kyrkan 2008, s. 9-25).

Francis och Gibbs (1996, s. 792) prövade giltigheten bland de två teorierna som finns om börens samband med självkänslan. En teori betonar att självkänslan är grundad i goda relationer och att bön visar en god relation till Gud. En annan teori å sin sida poängterar att bönen är grundad i låg självkänsla och otillfredsställelse. De fann genom sin studie bland barn i åldern åtta- elva år att bön det inte korrelerade med självkänsla. I en finländsk studie av Tamminen visade det sig att barn i åldern 7-11 år ofta kände att Gud var nära när de bad. De hade även fler religiösa upplevelser än äldre barn och de flesta hade upplevt Guds närhet i situationer som präglades av ensamhet, rädsla och nöd, när det gällde att fly, undvika fara eller när de var sjuka. Upplevelserna hade även samband med moraliska val och handlingar. Deras upplevelser var väldigt konkreta, vilket är förenligt med deras konkreta tänkande. Detta är naturligt för barns religiositet i denna ålder är starkt förknippat med bön. Typiskt för dem är också tilliten till att deras böner blir hörda och att Gud svarar direkt på deras böner. De upplevdes som respondenterna kom bäst ihåg var de som hade satt starkast spår, vilket ofta gällde döden. Gud sågs av alla som trovärdig, älskande, hjälpande och förlåtande men dessa egenskaper betonades aningen mera hos 7-13 åringarna. (Tamminen 1994, s. 81-83). Tamminen fann att mellan åren 1974-1986 minskade andelen som upplevde Guds närhet både bland barn och vuxna. (Tamminen 1994, s. 68).

Wulff lyfter fram att för barn är bönen inte en direkt ritual utan att den även kan betraktas som en intellektuell prestation som barnen får beröm för, med andra ord social uppskattning. Att be förknippas så småningom med tillfredsställelse av hunger och avslappning som följer efter bönen. På samma sätt följs aftonbönen vanligtvis av sömn,

som avslutar den oro och fruktan som kan ha uttryckts i bönen. På så sätt stimuleras barnen till ett böneliv. (Wulff 1993, s. 182). En mor eller far som ber aftonbön tillsammans med sitt barn väcker andra känslor hos barnet än om det ser ett religiöst TV-program. Det sammanhang och den känsloladdning som barnet har till den som uttalar ordet, bestämmer hur begreppet "Gud" uppfattas. (Tamm 1986 s. 26-27, 30). Rizzuto har enligt Evenshaug och Hallen utvecklat en teori om hur alla barn som växer upp i en huvudsakligen monoteistisk religion utvecklar ett privat gudsbegrepp. Rizzuto anser att gudsrepresentationen skapas i samma psykiska rum i hjärnan som barnets så kallade övergångsobjekt, så som snuttefiltar, dockor och liknande. (Evenshaug och Hallen 2001, s. 390-391).

3.3 Samhällsförändringar och dess påverkan på andligheten

Ordet "andlighet" innebär inte längre automatiskt en koppling till den helige Ande som finns i den kristna kyrkan. Ordet innebär nu för tiden ofta en samlingsbeteckning för ett allmänt livsåskådningsintresse, gärna med psykologiserade förtecken. (Wikström 2007, 191-192). Enligt somliga kulturfilosofer är vi inne i, eller på gränsen till en "postreligiös" era. (Holte 1984, s. 177). För att förstå vilken betydelse religionen har idag bör man beakta de samhällsförändringar som framförallt ägde rum under 1900-talet och som har förändrat människors sätt att leva. (Vikström 2008, s. 29).

I mänsklighetens historia skiljde man inte mellan religion, vetenskap och magi men allteftersom människan blev mer bekant med andra kulturer började man betrakta trosföreställningar som uppfattades som maktlösa som vidskepliga. Till magin räknade man allt som konstaterats oförenligt med vetenskap och alla faktorer eller krafter som ansågs ha effekt och överträffa vetenskaplig analys kallades religion. (Wulff 1993, s. 184). Tamm betonar att för inte så länge sedan berättade vuxna för barnen att Gud hade skapat världen och de första människorna. På kvällarna bad man aftonbön tillsammans med de små, och sedan lät man dem somna in i skydd av himlens änglar. Barnen fick vara med på begravingar, och sedan funderade man på frågor om livet efter detta. Paradiset blev på så sätt en sinnesbild för det evigt goda som väntar människan efter döden. (Tamm 1986, s. 5). Den allmänna meningen idag är att vi lever i ett sekulariserat och pluralistiskt samhälle,

vilket innebär att tiden då kyrkorna hade tolkningsföreträde och problemformuleringsprivilegium gällande de existentiella frågorna är förbi (Wikström 2007, 191-192).

De klassiska representanterna för sekulariseringsteorin är: filosoferna och sociologerna Karl Marx, Max Weber och Emelie Durkheim, vilka alla delade uppfattningen om att religionen är ett fenomen som håller på att försvinna. (Vikström 2008, s. 30). Detta beror bland annat på att det inte är lätt att förmedla den kristna tron till barnen idag, då det inte finns ett starkt gemensamt stöd för denna uppgift. I samhället får barnen en mycket tunn tro, eller grund för ett kristet levnadssätt. Dagvårdens trosförmedling mängd och kvalitet är beroende av personalens egna övertygelse och skolans uppgift är att förmedla en mångsidig bild av religionen. (Kinnunen 2011, s. 14-16). Det som kallas religion väcker starka känslor, av både negativ och positiv karaktär. Oftast målas religionen i västerlandet upp som något problematiskt, något som är roten till många konflikter och problem världen över. Den positiva bilden vittnar om religionen som en motkraft mot det onda, något som hjälper individer att se helheter, att hantera sorg och smärta och att skapa mening och struktur i sina liv. Det finns en allmän strävan att dela in religionen i dåliga och goda fack. Det dåliga skall elimineras och det goda bevaras, då det har något att tillföra och bör därför skyddas. (Hellman 2011, s. 10-12).

Man kan enligt Vikström dela in sekularismens följder i tre grupper, enligt verkan. Den första verkan är att sekularismen innebär religionens tillbakagång, den andra att sekularismen lyfter upp religionens egentliga område, den privata sfären. Den tredje, är idag den mest omtalade följden nämligen Petterssons (enligt Vikström 2008, s. 31), framläggande att religionen omformas genom sekularismen och söker sig nya uttrycksformer. Vikström frågar sig vilka följder sekularismen kan få för det religiösa livet och nämner att en klar konsekvens är att man inte behöver misstänka att någon söker social uppskattning eller inflytande genom att följa kristna traditioner. Kunskaperna i den kristna tron har minskat betydligt (Vikström 2008, s. 32), för som Tamm poängterar har sekularismen förändrat en hel del. I de flesta hem har Tv:n, (och numera datorn) ersatt familjebönen. Döden har tabubelagts, och talet om paradiset har blivit en gammaldags saga och man har inget att ersätta den med. Samtidigt har okunskapen väckt många nyfikenhet inför den kristna traditionen och de frågar sig vad kyrkan egentligen står för. (Vikström 2008, s. 32). Tamm betonar att även om samhället har förändrats fortsätter varje ny generation att fråga de envisa frågorna: vem skapade världen? Vem har gjort solen, månen

och stjärnorna? Varför finns det så mycket ont och finns det ett paradiset efter döden? (Tamm 1986, s. 5).

Wetter betecknar enligt Wulff (1993, s. 184) vår sekulariserade tid som den ”magisk-religiösa trosuppfattningens” slutstadium. Detta innebär att religionen är förnekad varje användbarhet med undantag för förmågan att förvandla den mänskliga själen och att erbjuda en social etik. (Wulff 1993, s. 184). Frågan blir då hur man skall kunna lyfta fram klassiska kristna ideal som ödmjukhet, förståelse, tystnad och bön i en samtid som präglas av ständigt nya idéer och ett stort informationsflöde? Wikström frågar sig om detta kan leda till att de kristna måste bygga så kallade språkliga öar i ett hav av splittrade, överaktiva och självupptagna individer? (Wikström 2007, s. 191-192).

Filosofen Charles Taylor (1931-) skiljer mellan tre olika typer av sekularitet. (Bangstad 2012, s. 35). För det första innebär sekularitet att livets värderingar inte utgår ifrån Gud eller annan övermakt, för det andra kommer inte tron till uttryck på något annat sätt i samhället och för det tredje är även de troende medvetna om att den troende vägen är en bland många i dagens värld. För Taylor innebär sekularitet att religionen inte är frånvarande i den offentliga sfären, men att den endast är central för vissa grupper i samhället.

3.3.1 Förändringar i barnets andlighet

Hartman anser att den typiska svenska barnatron idag tycks vara en sökande eller tvivlande inställning. Han poängterar att detta kommer till uttryck i att barnen ofta uppger att de inte tror på Gud, men samtidigt berättar de att de ber till Gud och räknar med honom som orsak till allt. Dock har troende i alla tider kämpat med att försöka beskriva sin tro, att kunna beskriva något som ansetts vara utsägligt. Därför skall man enligt Hartman inte heller förvåna sig över om barn har svårt att beskriva sin tro. (Hartman 1992, s. 81-82). Även om kyrkan ordnar en hel del program för barn och unga människor finns det ett starkt behov av att stärka barn, unga och hela familjen. Det är svårt att rekrytera och behålla ledare för verksamheten och verksamheten är ofta teologiskt svag. Även om programmet är väl organiserat kommer en del barn bara ibland. Många ungdomar återvänder inte till kyrkan efter konfirmationen. Det har visat sig att även om många ungdomar regelbundet besöker

kyrkan och uppger att de är kristna så vet de mycket litet om trostraditioner och de har svårt för att koppla tron till vardagen. (Bunge 2008, s. 348). Den pedagogiska utmaningen för kyrka, skola och daghem ligger huvudsakligen i att hjälpa föräldrarna i att synliggöra den religiösa tron och traditionerna som de vill att barnet skall uppleva. Dock är det svårt att veta i vilken utsträckning det förverkligas i skola och daghem. I en norsk undersökning fann man att privatreligiösa föräldrar var positiva till att daghemmen påverkade barnen i religiös riktning, bara det inte ”blev för mycket”. (Evenshaug och Hallen 2001, s. 394).

Sociolog Inger Furseth och professor i religionssociologi Pål Repstad poängterar att det inte nödvändigtvis behöver vara så att religionen förlorar i betydelse på ett individplan, även om samhället sekulariseras. Det kan också bli tvärtom, en religiös marknad öppnar sig och leder till en ökad livskraft på ett personligt individuellt plan. (Furseth & Repstad 2005, s.129). Även om man kunde tänka sig att barn i ett sekulariserat land skulle ha litet intresse eller inget att säga om bödens betydelse, visade alla i Mountains studie en förståelse och ett personligt intresse och erfarenhet av bön. Alla respondenter uppgav att bönen kunde vara ett sätt att hantera svåra erfarenheter i livet och orden och tankarna i bönen hjälpte barnet att klargöra och artikulera djupa känslor. En tredje del av respondenterna i undersökningen kom från familjer där religionen inte ansågs vara en familjeaktivitet och religionsundervisningen i skolan var minimal. (Mountain 2005, s. 302).

Barn och unga växer upp i en allt mer mångkulturell miljö, vilket skapar en utmaning i förhållande till den kristna fostran. Barn och unga får övertygelser från olika håll, och allt fler väljer att inte binda sig vid något specifikt samfund. (Kyrkans forskningscentral 2013) Även om vårt samhälle har blivit allt mera internationaliserat har vi lätt för att förbise andras religiösa traditioner (Holte 1984, s. 177). Dubiski, Maull och Schweitzer kunde genom sin studie bland tyska daghemsbarn visa på att barn i dag vet relativt lite om varför olika religioner firar olika högtider. De poängterar att barn inte finner ord för sådant som de aldrig har sett. De intervjuade barnen kunde till exempel inte känna igen ett kors, utan trodde att det var ett plus. Författarna konstaterar att det skulle vara viktigt att möjliggöra för barnen att prata om sin egen och andras religioner då de lever i ett mångkulturellt samhälle. De kunde också konstatera att frågan om Gud, eller om olika gudar är viktig för barnen. Barnen gav uttryck för många spontana tankar, trots detta kan man inte undgå att svaren präglats av andra, till exempel föräldrarna. I vissa fall hänvisade barnen specifikt till

föräldrarna när de svarade på olika värderingsfrågor. (Dubiski, Maull & Schweitzer 2012, s. 99-122). De konstaterar att det inte finns någon orsak att anta att barn skulle vara för unga för att förstå religionsfrågor. Istället är det andra faktorer som inverkar på kunskapsnivån om andra religioner. De fann att ett öppet förhållningssätt till andra religioner var sällsynt bland barn.

3.3.2 En kyrka i förändring

Då fokus i detta arbete är på barnets andliga utveckling, i kristen betydelse, kan det speglas mot de uppfattningar som råder bland finländarna i förhållande till kyrkan. I kyrkans strategi inför år 2015 lyfts kyrkans mission och vision fram. Missionen, det vill säga kyrkans grundläggande uppgift är att: *"kalla människor till gemenskap med nådens Gud, att ge en hållfast grund i livet och att uppmuntra till omsorg om medmänniskorna och skapelsen"* (Evangelisk lutherska kyrkan i Finland 2013). Visionen är: *år 2015 inser medlemmarna kyrkans värde och hör Guds röst i kyrkan. Till kyrkan kommer man för att söka svar på de stora livsfrågorna och från kyrkan går man ut för att tjäna i Guds värld"*. (Evangelisk lutherska kyrkan i Finland 2013). Detta är dock en stor utmaning för kyrkan då den nyutkomna fyra års berättelse för år 2008-2011 visar att medlemsantalet har sjunkit med 4,5 procentenheter sedan senaste period. Nedgången har således snabbats upp. Hela 20,1 procent hörde inte till något religionssamfund. Dock har invandringen även ökat under denna tid, och räknar man bort sådana som inte har svenska eller finska som modersmål av de som inte tillhör något samfund får man 16,6 %. (Kyrkostyrelsen 2013).

I fyra års berättelsen tas gallupundersökningen Gallup Ecclesiastica 2011 upp och den visar att de flesta finländare kommer i kontakt med kyrkan genom de kyrkliga förrättningarna och minst 45 % deltar varje år minst en gång i en kyrklig förrättning. Gällande gudstjänster har det under denna tid skett en förändring med 10 procentenheter, jämfört med senaste fyraårsperiod. Dock är procentenheten som utövar religion i det privata i form av bön och bibelläsning högre, men även den andelen har sjunkit sedan senaste fyraårsperiod. Med utgångspunkt i samma gallup anser fyra av fem finländare åtminstone delvis att de etablerade religionerna styrs av föräldrade mansideal och seder. Cirka tre av fem finländare anser att en personlig erfarenhet av Gud är viktigare än det som religionens heliga skrifter lär ut. Nästan lika många tror att alla religioner utgår ifrån samma grund. Om detta tyder den allt tydligare änglatron, vilket har

kommit fram i flera europeiska länders enkätundersökningar. Tre av fem finländare ansåg att de var lutheraner eller kristna när de skulle välja den kyrkliga identitet som de förknippar sig med. Ålder, kön och bostadsort hade en stor inverkan på i hur grad de uppfattade sig själva som kristna. Kvinnorna uppgav i högre grad att de både var lutheraner och kristna och geografiskt sätt skilde sig Nyland från övriga Finland, där den lägsta procenten uppgav att de var kristna. Andelen ateister har under denna period ökat från fem till tretton procent. Det skilde mycket mellan de yngsta och äldsta respondenterna, bland de yngsta i åldersklassen 15-29 år uppgav var femte att de var ateister medan siffran bland de som var över 65 utgjorde fem procent. Var fjärde finländare uppgav att de trodde på Gud enligt den kristna läran, och detta hade sjunkit med tio procentenheter, om man räknar med de som i någon mån tror på Gud uppgick procenten till 67 % medan andelen var 83% år 2007. Dock har de som säger att de inte tror på Gud fördubblats under de senaste fyra åren och nu uppger en femtedel att de inte tror på Gud. Bland de unga vuxna var det bara 15 procent av finländarna som tror på Gud. Andelen kristna ökar ju högre upp i åldern man går. I förhållande till uppfattningen om vad som händer efter döden har de som tror enligt den kristna läran, halverats till nästan 12 %, medan de som trodde att allt var slut efter döden hade förblivit på samma nivå. Dock hade andelen osäkra, som inte visste vad de skulle tro ökat till 27% jämfört med 5% år 2007. (Kyrkostyrelsen 2013).

En stor majoritet är positiv till att det kristna syns i statens institutioner. Allra mest positiva var finländarna till att kristendomen syns i skolorna, genom att man till exempel sjunger Den blomster tid nu kommer i skolorna och har julspel om Jesu födelse på skolornas julfest. Mer än tre av fem uttryckte sig positivt i förhållande till den kristna undervisningen och endast en femtedel var negativ. Endast två av fem var positivt inställda till kyrkans beskattningsrätt, medan cirka var tredje ansåg att den bör slopas. Denna åsikt delades i högre grad av de yngre än de äldre respondenterna. Nästan hälften av respondenterna var positiva till att de kristna uttrycker sin religionstillhörighet, medan åtta procent var negativa. Man innehade ett mer skeptiskt förhållande till kyrkans förmåga att bemöta människors problem och behov. I förhållandet till de andliga behoven ansåg 54 % att människan kan få sina andliga behov uppfyllda av kyrkan. (Kyrkostyrelsen 2013).

De döptas antal minskade med över sex procentenheter jämfört med tidigare perioder. I strategin för år 2015 betonas medlemskapets andliga betydelse, vilket medlemmarna själva upplever som allt mindre orsak för medlemskapet, i synnerhet bland yngre medlemmar. Fler än någonsin tidigare trädde ut ur kyrkan, men även fler än någonsin tidigare blev medlemmar. Kyrkans ambition är att ha minst fem kontakter varje år med varje församlingsmedlem, medan bara var tionde medlem upplever att ambitionen har uppnåtts. Genom teknikens möjligheter

kunde detta i högre grad förverkligas och då kyrkan når sämst ut till de som är 18-29 år bör man fundera över sina verksamhetsformer och möjligheter att anpassa verksamheten till medlemmarnas vardag. Dock har antalet deltagare i dopen ökat något, men då andelen unga vuxna nästan inte har någon kontakt med församlingen och väntar allt längre med att skaffa barn är det inte heller självklart att de döper sina barn. (Kyrkostyrelsen 2013).

4 Barns rätt till religion

Barns glädje och behov av andlighet har diskuterats en hel del genom åren. En del har ansett att det är onödigt, och ansett att det inte finns någon möjlighet för att barn skulle kunna förstå andlighet. Klingberg citerar Hollingworth från år 1933:

”Djur som står under människans nivå, små barn (utom de allra mest begåvade) och sinnelösa av alla åldrar klara sig bra nog utan religiösa övertygelser, eftersom de ej ha den grad av intellektuellt skarpsinne, som skulle sätta dem i stånd att upptaga frågor om liv, död och moraliskt uppträdande. Religionen blir ett problem för adolescensen, icke därför att religiösa impulser växa fram ur sexuella impulser, ej heller därför att en ”religiös instikt” framträder vid denna tid, utan därför att under tonåren intelligensen utvecklas fram till den punkt, där abstrakta begrepp bli meningsfulla”. (Klingberg 1953, s. 9-10).

Hollingworths uppfattning delades inte av Martin Luther. Han betonade långt före Hollingworth att det skulle vara viktigare att uppfostra barnen ordentligt än att bygga kyrkor och hålla mässor. Han riktade en uppmaning till föräldrarna: ”Om du inte kan uppfostra själv, se då till att hämta sådana människor som kan. Spara inte pengar och krafter på detta, för detta är det de kyrkor, altare och testamenten som du lämnar efter dig”. (Kinnunen 2011, s.13).

I artikel 27 i FN:s konvention om barnets rättigheter poängteras att varje barn har rätt till den levnadsstandard som krävs för att trygga barnets andliga, moraliska, psykiska och sociala utveckling (FN 1989). Barnet har således rätt att få huvudansvaret för säkerställandet av denna levnadsstandard. Barnet har därmed rätt att få vägledning, erfarenhet och stöd i enlighet med sin religion. Församlingen och barnets föräldrar har här en viktig uppgift i att främja barnets hälsa och välmående på alla livsområden. En del

föräldrar har den åsikten att barnen måste få välja trosinriktning själva, och anser att barnatro är ett resultat av föräldrarnas påverkan. En del anser att tro är oförnuftigt och har svårt för att förstå att man kan finna en livsmening i något som inte vetenskapligt går att bevisa. Dock är det även ett val som föräldrarna gör när de lämnar det utanför sådant som har med tro och religion att göra, för även det barnet påverkas av föräldrarnas åsikter. (Lastenkeskus 2009, s. 6). FN:s deklaration över de mänskliga rättigheterna, artikel 18, lyder:

”Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor” (FN:s deklaration över de mänskliga rättigheterna, artikel 18).

Därtill finns det i deklarationen över de mänskliga rättigheterna, artikel två, även förbud mot diskriminering av bland annat religionsfriheten (FN:s deklaration över de mänskliga rättigheterna, artikel två).

Hur skiljer sig då rätten till religionsfrihet skiljer från övriga rättighetsprinciper i olika deklara-tions- och konventionstexter? Roth poängterar att rätten till religion går långt tillbaka i tiden och har en tidlös karaktär, till skillnad från andra rättighetsfrågor som tillkommit senare och som förutsätter moderna samhällen, såsom nationalstater och rättsstater. Rättigheten gäller alla människor, oavsett ålder, till skillnad från vissa politiska rättigheter. (Roth 2012, s. 39-40). Således gäller även denna rättighet barnen. Barns rätt till religion och Guds upplevelser vilket betonas av Jesus i Markus evangeliet 10: 12 då han säger: ”låt barnen komma till mig”. (Bibeln, 2000).

4.1 Andlighetens betydelse för barn

Bovet konstaterade år 1925 enligt Tamminen (1994, s. 62) att all religiös erfarenhet som anses vara typisk bland vuxna kan upplevas av barn. Tanken om att barn måste skolas in i en kristen tradition, avvisas av Dillen. Hon poängterar att barn är kompetenta subjekt, med sina egna religiösa tankar som bör tas på allvar. Hon poängterar att barn skall ses som fullvärdiga individer utgående ifrån en kristen synvinkel och poängterar att deltagandet

som en form av religiös skolning inte enbart innebär barns imiterande till en religiös tradition, men också att allvarligt beakta barns egna insikter. (Dillen 2007, s.37).

Religionen kan ha flera betydelser för barn: det kan utgöra ett moraliskt rättesnöre, skapa barns förståelse och uppfattning av sociala sammanhang och sociala relationer. Det kan även påverka barns uppfattning av sjukdom, lidande och helande, vilket har direkt betydelse för barns välmående. (Barnes, Plotnikoff och Fox 2000, s. 900). Det är viktigt att vårdpersonal är öppna för barns och föräldrars andlighet och Barnes, Plotnikoff och Fox refererar till en Amerikansk undersökning från 1997 där 70% av sjukhusets patienter ansåg att läkarna borde beakta patientens spirituella behov, 37% ville att läkarna skulle diskutera tro oftare, 48% ville att läkarna skulle be tillsammans med dem, medan 68% upplevde att läkarna aldrig bad tillsammans med dem. Författarna har upplevt att föräldrarna kan vilja diskutera spirituella och religiösa frågor med sitt barns läkare. De önskar också att läkarna skulle diskutera tro med barnet, eller be tillsammans med det i synnerhet när barnet lider av någon svår sjukdom eller står inför döden. Barn och föräldrar vill ofta ha stöd när de försöker komma fram till vad som händer dem och att kunna diskutera tro kan också leda till ett ökat förtroende läkare och patienter emellan. Det påpekas att då det religiösa och kulturella landskapet förändras i USA är det viktigt att sjukvårdspersonal har förståelse för spiritualitetens betydelse och religiösa frågor i förhållande till vården eftersom det kan höja vårdkvaliteten. (Barnes, Plotnikoff och Fox 2000, s. 900).

Barns spiritualitet uppmärksammas i både klinisk och teologisk litteratur som en viktig dimension av barndomen och som en viktig aspekt av barnomsorgen. Även om andligheten kan utgöra ett hinder i mötet med vården, till exempel att Jehovas Vittne vägrar ta emot blodtransfusioner, lyfter Mercer (2006, s. 507) fram tre betydelser som spiritualitet/religion har för barn, de unga och deras familjer i kontakten med sjukvården. För det första utgör det ett stöd, och korrelerar positivt med barnens eller de ungas förmåga att hantera illamående, vilket många forskare har visat bland andra Hackney och Sanders. Religionen har även visat sig ha en god påverkan i förhållande till goda vanor, som bygger upp hälsan. Wendy Haight kom (enligt Mercer 2006, s. 507) i en sociokulturell studie fram till att barns deltagande i församlingen hade en positiv effekt på hälsan. Varon och Riley kunde visa på (enligt Mercer 2006, s.507) att moderns deltagande i kyrkliga ceremonier hade en god effekt på hela familjen. För det tredje inverkar barns spiritualitet på barns världsuppfattning, i förhållande till de sociala, kulturella och familjeaspekterna, genom vilket man ser på världen. (Mercer 2006, s. 497-508).

4.2 Kyrkans kristna fostran

Grunden för kyrkans barn- och familjearbete är missionsbefallningen: ”*Då gick Jesus fram till dem och talade till dem: Åt mig har getts all makt i himlen och på jorden. Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar*”. (Matt 28:18-20) och Barnevangeliet (Mark.10:13-16) där Jesus säger att barnen skall komma till honom. (Bibel 2012). I dopet blir människan Guds barn och församlingen skall arbeta för att så många barn som möjligt blir döpta. Missionsbefallningen gör att verksamheten även skall sträcka sig till odöpta barn och deras familjer. (Kyrkostyrelsen 2004, s. 4-27). Den kristna gemenskapen jämförs med bland annat Kristi kropp, och avser att alla medlemmar har sina viktiga roller och uppgifter. Det poängteras att alla kan vara med och bygga upp det gemensamma bästa. (Kyrkostyrelsen 2012, s. 17). Detta utgör dock en stor utmaning för kyrkan, då allt färre föräldrar vill uppfostra barnen i kristen anda. Församlingen bör stöda föräldrarna i denna uppgift och dess ansvar slås fast i kyrkoordningen som lyder: ”*ha omsorg om sina medlemmars kristna fostran och vården om deras andliga liv i alla åldersklasser*”. (KO 3 kap. 2 §). Föräldrarnas ansvar betonas i föregående paragraf: ”*ge sina barn en kristen fostran och undervisa dem enligt den evangelisk-lutherska kyrkans bekännelse*”. Faddrarna och församlingen skall stöda föräldrarna och vårdnadshavarna i denna fostran och undervisning”. (KO 3 kap. 1 §). Det är viktigt att man inom församlingsarbetet arbetar för utvecklandet av barnens andlighet. Detta kan och bör göras på olika sätt. Det är viktigt att uppmuntra och stöda familjer till att skapa ett fridfullt vardagsliv för barnen. Föräldrarna bör få möjlighet att reflektera över vilka värderingar de vill förmedla till barnen och få stöd om de upplever en osäkerhet gällande barnets andlighet. Det är viktigt att man inom församlingsarbetet lyfter fram vård av andlighet som en grundläggande rättighet för alla barn, oavsett ålder. Om barnet inte under barndomen och ungdomstiden ges möjlighet till att fundera över sina värderingar kan förmågan att välja övertygelse saknas som vuxen. Det är viktigt att det finns en lågröskel till församlingens verksamhet. Alla livsskeden är värdefulla, den själsliga, andliga, fysiska mognaden och tillväxten har ett samband.

Familjen utgör barnets första församling, och föräldrarna ger en modell för hur barnet formar sin gudsbild. Församlingen bör även stöda far- och morföräldrarna i deras roll gällande den kristna fostran genom att uppmuntra dem att berätta de bibliska berättelserna, sjunga andliga sånger och att delta i nattvarden tillsammans med sina barnbarn. (Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2010:2, s. 16-18). Det är viktigt att bli bekant med bibelberättelserna för om man inte känner till dem är det svårt att förstå rikedomerna i

kulturen. Man bör fråga sig vad barnen och ungdomarna får ut av kyrkan. Församlingens hjärta är huvudgudstjänsten, högmässan, och det poängteras att det är viktigt att beakta alla åldersgrupper i planeringen av högmässan. Församlingen bör uppmuntra föräldrarna att delta i mässan och att gå till nattvarden tillsammans med barnen. Det är viktigt att stöda familjerna till ett levande böneliv. Bönen har nämligen en central plats inom religionen, och även om bönen är något privat är det viktigt att församlingen stöder hemmen till att upprätthålla ett böneliv. (Kyrkostyrelsen 2004, s. 4-27). I hemmet gör barnet sina första religiösa upptäckter, om det är möjligt, genom att där förkroppsligas religionen om barnet ser någon be. Församlingens olika verksamhetsformer för barn har stor betydelse, då föräldrarna har slutat tala om Gud i hemmen. (Åqvist, 1978, s. 29-30).

I kyrkans tillgänglighetsprogram, KOM, poängteras det att kyrkan behöver vara öppen för alla för att den skall vara trovärdig som Kristi kyrka. Därför måste ett ständigt arbete pågå som gör kyrkan mera tillgänglig och tar bort alla hinder som kan finnas för ett deltagande. Kyrkan är en del av samhället, och kyrkan ska se till att alla kan vara delaktiga. (Evangelisk lutherska kyrkan i Finland 2012, s. 7). Barnet uppfattas som en dyrbar skatt i församlingen och man poängterar att Gud älskar barnet som har skapats, för att leva i gemenskap med Gud. Gud vill att vi som kyrka, församling och enskilda människor skall ta hand om barnen, fostra dem i sann kristen anda samt hjälpa barnet till att känna Guds närvaro i sitt liv. Den traditionella bilden av barnet har varit att barnet genom den vuxna skall socialiseras in i världen. I daghem, skolor och klubbar är ofta målet att barnet skall lära sig av de vuxna. Barnet ses ofta som totalt annorlunda än en vuxen, och som man måste lära sig hur man skall bete sig enligt normen. Dillen poängterar att detta klart kommer fram när föräldrarna säger att de inte kan ta barnen med sig till kyrkan eftersom det för mycket oväsen, och inte följer den traditionella normen hur man skall vara i kyrkan. (Dillen 2007, s. 39).

Man skall dock inte förhastat sig i den kristna fostran utan barnet måste få tid att fundera på de religiösa frågorna och för att bygga upp sin egen religiösa värld. Man vill inom kyrkan arbeta för att det heliga inte skall vara en tradition, utan att det skall vara äkta för det är genom det som barnet upplever helighetens kärna, det vill säga vad som är viktigt. Barnet förstår ibland mer än den vuxne, även sådant som inte sägs rakt ut och det heliga måste bli äkta, och inte läggas på en piedestal. Heligheten kan bli en livskraft för barnet, en utgångspunkt för den dagliga verksamheten. Det är viktigt att tänka på att ett barn inte krymper av att få veta vad människor tror på, eller av att få veta vad människor inte skulle

vilja leva utan. (Lastenkeskus 2009, s. 15). Det är viktigt att betona att varje livsskede är unikt, barn behöver få vara barn. Enligt den kristna människosynen är det inte berättigat att närma sig ett barn och dess familj ovanifrån, som om det var ett objekt. Man tror att ett meningsfullt liv utgår ifrån en tro på Gud, ur kärleken till nästan och ur hoppet som detta skapar och som bär när kärlek och tro vacklar. Jesus undervisade utgående ifrån människors livssituation de behov som de hade. Det är även den kristna kyrkans uppdrag. Om evangeliet skall vara något som väcker uppmärksamhet behöver folk uppleva att det svarar på aktuella och angelägna frågor. Åqvist anser att det är viktigt att hålla andakt tillsammans med barnen, inte för dem, och att integrera Gud i alla som händer i församlingsverksamheten, i skrattet, gemenskapen, sången med mera. På så sätt upplevs andakten som en naturlig del av församlingsverksamheten. (Åqvist s. 41-42).

5 Empirisk studie av föräldrars uppfattning om andlighet

Jag hade 23 huvudsakliga frågor i min intervjumanual, (bilaga 3), som jag ställde till alla sex respondenter. Forskningsfrågorna styr resultatredovisningen, och därmed har jag delat in resultatredovisningen i två områden. Det vill säga: föräldrars uppfattning av barns andliga utveckling samt deras uppfattning av barnets värdefostran. Jag har intervjuat sju personer, tre stycken som har döpt sina barn och fyra stycken som inte har gjort det. Dock utgjorde de två sista som jag intervjuade ett par, och således anser jag att min målsättning håller, det vill säga att intervju tre föräldrar som har döpt sina barn och tre som inte har gjort det. Jag bandade in alla sex intervjuer, med respondenternas tillstånd, och har skrivit ut dem med noggrannhet. I analysen kommer jag nu att sträva till att finna likheter och skillnader mellan respondenternas uppfattningar, och jag strävar till att presentera olika faktorer inom de två temaområdena. Dessa faktorer illustreras med ett par citat från respondenterna. När citat har sammanfogats utmärks de med följande tecken /.../ och när det uppkom en paus utmärks det med ....Tilläggsfrågor utmärks med tjock stil. Respondenterna har fått fingerade namn för att garantera deras anonymitet.

Respondenterna hade barn under skolåldern, och en mamma hade även två barn i skolan. De tre som hade döpt sina barn var: Gundel som sedan tre månader tillbaka var mamma till en adopterad pojke från Thailand på sex år, Kerstin som hade två tvillingpojkar på fem år

och en pojke på två år och Marita som hade två flickor, på fem år och två år. De tre som inte hade valt att döpa sina barn var: Birgitta, som hade två söner på fyra år och två och ett halvt år, Eivor som hade en två- årig flicka och en ett- årig pojke, samt två barn från ett tidigare äktenskap, en tolv- årig flicka och en tio- årig pojke som var döpta men nu hade Eivor valt att skriva ut dem från kyrkan. De sista respondenterna, Tor och Stina, hade en son som var nio månader.

5.1 Föräldrarnas uppfattning om barnets andliga utveckling

Alla respondenter upplever att andlighet är ett diffust begrepp och de hade svårt för att berätta vad det innebär. En förälder som inte hade döpt sitt barn uppfattade andlighet som någon slags själ, och föredrog ordet själsliv framom andlighet. En svårighet gällande formuleringen är att föräldrarna antyder att begreppet kan innebära så mycket. En förälder betonar att det finns mycket som är andligt, men som inte kan anses vara kristet. Hon anser att det är stor skillnad mellan andlighet och spiritualitet och menar att en spirituellt människa har en trevlig personlighet.

”Det är mycket, det beror på vem som frågar. Det finns så mycket som är andlighet men som inte är kristet till exempel. Så finns det ju då väldigt mycket andlighet som är kristet. ... Ja, de e på nåt sätt ett litet luddigt begrepp... en del människor kan ju känna att nu känner de sig andliga, och nu känner de sig int så andliga, och menar då kanske att de känner sig lite mera mottagliga när de känner sig andliga och liksom mera harmoniska och så här vet jag inte riktigt vad jag ska säga om. /.../ en spirituellt människa kan vara en som är snabbtänkt, trevlig att umgås med och fungerar bra...” (Kerstin)

Fem respondenter uppger att de tror att alla människor har en andlighet, men att det beror på omgivningen om andligheten framträder. En mamma som inte hade döpt sina barn uttrycker en bestämd uppfattning om att barnen har en andlighet även om de inte är döpta. *”Jå! No tror ja att di så småningom kommer ti uppfatt världen på ett visst sätt”*. (Birgitta). En förälder anser att hennes barn har ett själsliv, även om hon inte desto mera kan redogöra för innebörden av begreppet. Föräldraparet ansåg att deras barn inte har någon andlighet i religiös mening, men om andligheten innefattar människans behov av kärlek och närhet så har barnet en andlighet. För en del föräldrar innebär andlighet en slags trygghet. En tilltro till att saker ordnar sig och blir bra. Det beror på att det finns en godhet i botten, eller en

godhet som styr och en förälder som inte har döpt sina barn tror att alla religioner utgår från samma grund men att det sedan spjälkas upp och att det därför finns olika religioner. Även om alla respondenter blir fundersamma på andlighetens innebörd lyfter de fram att andligheten hos sina barn kan yttra sig på olika sätt, till exempel hur man beter sig mot och upplever andra människor, djur och natur. Dock påpekar en mamma att hennes barn även kan uppleva en katt eller dinosaurie i telefon som levande och poängterar att barnen fram till en viss ålder tror att allt är besjälade.

”...nå du har ju ett språk förstås men int tja int, ja kanske om man tänker att alla människor ji väl oftast god i grund och botten på he sätte e kanske finns en andlighet men att di e som snäll å vänlig, å vänlig mot djuren å vänlig mot mindre barn å jevår dom saker å så de å att dom e bekymra om hur de andra mår å att ti ar har känslor å såde. Int veit ja som nain störr andlighet än sålis Ja veit kanske int va ja ska svar på hede riktigt”. (Birgitta)

”...hur man kommer överens med människor och allting avspeglar ju hur man ser på folk/.../ jag tänker mera på kärlek och gemenskap än en särskild religion eller en särskild Gud/.../du kan som upplev att det är vackert väder när du är ute i naturen”. (Stina & Tor)

De föräldrar som hade barn som inte ännu hade ett talspråk hade inte upplevt någon andlighet hos sina barn. Mamman till den adopterade pojken upplever att andlighet är ett abstrakt begrepp som ligger i framtiden, eftersom fokus nu ligger på att tillfredsställa pojkens basbehov. Hon berättar dock om pojkens glädje över att påskgräset hade växt under natten, och ifrågasätter om det kan anses vara andlighet? Barnens andlighet upplevdes som ett intresse för andliga frågor och de barn som kom från den familj där religionen utgjorde en tydlig del av vardagen kunde själv komma med förslag på böneämnen. Mamman påpekar att intresset har funnits hela tiden, och den enda skillnaden som finns mellan två åringen och fem åringen är att den äldre kan uttrycka sig bättre, och har fler frågor.

”...stort intresse hos dem, de vet mycket och de frågar mycket, de kan liksom en hel del, och de kommer med en hel del förslag på vad vi behöver be för/.../intresset har ju funnits hela tiden, de e ju de att det är en del av vårt liv. De e klart de utvecklas ju, men det gäller ju på alla andra områden också, de ställer mera frågor, de funderar mera, vad är det här och hur är det med den här saken och ja vad händer”. (Kerstin)

De andra mammorna, både de som har döpt och inte döpt sina barn, upplever att barnen måste bli i en viss ålder för att kunna ha en uppfattning om Gud och Jesus. En mamma

hade dock upplevt att barnen kan lära sig ritualer tidigt och genom lek återupplever hennes dotter klubbens samlingar hemma tillsammans med sin yngre syster.

”...bara av att höra ordet nu ber vi så för händerna så att man hade dom som knäppta./.../Hon leker ju samling där hemma och så säger hon åt – att nu skall du komma och sätta ner dig och så tar hon fram Bibeln, hon har ett sånde pappersljus som hon har lagat själv å, så har de ett ljus och sjunger och ber och släcker ljuset och läser ur Bibeln så hon leker mycket..”
(Marita)

Hennes dotter funderar mycket på Gud och Jesus och en dag hade hon frågat om hon vet vem som är störst här, vilket mamman inte kunde svara på. Flickan hade klart och tydligt sagt: Jesus! Fyra föräldrar uppgav att deras barn hade funderat på döden, ett par föräldrar poängterade dock att de inte tror att barnen förstår innebörden av begreppet. En pojke hade besökt en döende man på bäddavdelningen flera gånger och plötsligt vägrade pojken att komma in i rummet. Efter detta hade han pratat länge om mannen när de åkte förbi hälsovårdscentralen, även efter mannens död. Mamman tror att hennes söner vet att något är annorlunda när man är död, men att de inte kan definiera det och att de heller förmodligen inte kan förstå att någon är borta för alltid. En fem årig flicka hade börjat fundera på döden efter Alla helgons dag. Hon hade varit riktigt olycklig och föräldrarna visste inte vad som gjorde henne bekymrad före hon hade berättat att hon var rädd för att dö och för att bli vuxen för då dör man. En tid därefter ville hon inte längre gå till klubben och det kom fram att hon var rädd för att hennes föräldrar skulle dö om hon inte var tillsammans med dem.

”...mitt i allt förra veckan då vi gick till klubben så sa hon som att: Pippi har ju ingen mamma, så sa jag att:- när hon är i himlen, och Alfons Åberg har ingen mamma sa hon. -Nä, hon vet jag inte vad som har hänt med heller. Å så sa hon att jag hoppas att ni dör före oss, men inte än för vi är små ännu”. (Marita)

Endast en förälder uppgav att deras uppfattning av andlighet hade ändrats sedan hon fick barn. Hon vill gå oftare i kyrkan, vilket tidigare inte var så viktigt, och hon vill gärna ta med barnen till kyrkan i synnerhet när det ordnas något för barn. Hon skulle också gärna vilja finna någon kristen kör att sjunga i. En annan uppgav att förhållandet inte hade ändrats men hon hade mindre tid för att ägna sig åt egen trosutövning, så som att be och läsa Bibeln. Den förälder som hade adopterat sitt barn sade att förhållandet inte hade ändrats, men att hon är mycket tacksam för att adoptionsprocessen hade lyckats.

Två av de som hade döpt sina barn uppgav att de döpte sina barn för att de själv tillhörde församlingen. De hade inte desto mera funderat på det, utan det var ett naturligt val; *”Nå vi är själv döpta och hör till kyrkan och gift oss i kyrkan så he e va som...ja nå vi fundera no int så myki på e, utan e va som ett naturligt val att döpas å”*. (Marita) Den tredje uppgav att dopet gick direkt tillbaka på Bibeln och missionsbefallningen; *”Jesus sade att vi skulle göra lärjungar, döpa dem så att eftersom han har befallt det så vill vi ha dem döpta”*. (Kerstin)

De som inte hade döpt sina barn gav ett intryck av att ha funderat mera på dopet. Ingen av dem tillhörde kyrkan och att de ansåg att små barn inte vet vad dopet handlar om och således skall de inte döpas. Eivor finner belägg för att inte döpa sina barn i Bibeln, då Jesus uppmanar barnen att komma till honom. Ett spädbarn kan inte gå för egen maskin och således är det enligt henne inte rätt att döpa spädbarn:

”Elå ja tänker att vi kanski ha fundera över beslute meir än tej som döper av tradition. Han (prästin) tyckt ju tå att int ska man döp av tradition utan man ska jär he som man meinar å tå tycker ju ja som att små barn veit ju int va hede handlar om att heldran tå di var gamlan så di får jer som di vill tå di kan fatt beslute sjölv/.../ Ja sa tå ja diskutera me prästin /.../att int tror ja heldär att Jesus förespråkar barndop utan han sa ju att låt barnen komma till mig å he betyder ju att di måst ju kuna ga för egen maskin”. (Eivor)

De som inte hade döpt sina barn hade istället ordnat namnfester och två stycken hade även valt livsvägledare eller faddrar som Eivor kallar dem. En familj hade valt att inte välja livsvägledare eftersom de ansåg att det är dumt att försöka efterlikna kristna traditioner. De ansåg att barnet omges av goda vuxna förebilder i alla fall. Endast en av de intervjuade föräldrarna lyfter fram att faddrarna skall vara goda kristna förebilder. Andra orsaker som avgjorde valet av faddrar var deras ålder, återbäring i form av att de var faddrar till deras barn, släktskap eller närhet till vänner. Alla fyra föräldrar som inte hade döpt sina barn hade upplevt att endera partners familj eller släktingar hade blivit upprörda över att de valde att inte döpa sina barn. Frågor som: varför, hur skall det gå för honom/henne nu då och så vidare hade uppkommit. Ingendera av föräldrarna kände heller någon annan som hade valt att inte döpa sitt barn, dock visste föräldraparet att det var på kommande bland flera av deras vänner *”...fattar ni vad han går miste om? Vilken man kan förstå om man har den övertygelsen så...det är ju som att någon skulle flytta till ett nytt hus å säger att vi har inte tänkte skaffa Internet”*. (Tor) Den mamma som hade döpt två av sina barn men

senare skrivit ut dem ur kyrkan och nu inte döpt sina två yngsta barn, poängterar att hon inte upplevde att det fanns ett sådant alternativ som att inte döpa de första barnen. *”Det hörde ju till, att då du får ett barn så har du dop och ger namn/.../för alla fråga ju att när ska du döpa ditt barn? Det hörde ju till/.../att det var kanske också att men hej, jag behöver ju faktiskt inte”.* (Eivor) En annan mamma tror att hennes uppfattning av kristendomen skulle ändras om hon skulle ha kristna vänner och att flera skulle vilja döpa sina barn om Bibeln skulle reformeras. Samtidigt kritiserar hon det faktum att kyrkan får betalt per församlingsmedlem.

”...e int finns nain som ja umgås me i min ålder som har en kristen livssyn, tå sku ja säkert tänk annorlunda att ja, man kan lev ett rätt så ”normalt liv” fast man e kristen. /.../Kanski Biblin sku måst reformeras för ti var lite meir modern för att attraher meir folk ida för e ji entå så mang som väljer att int döp sina barn ida. /.../ E var ju som en ekonomisk frågo på sama gang he, å int ska e jo var he. E ska ju va en andli syn, eller en troende syn på e”. (Birgitta)

5.2 Föräldrarnas uppfattning om barnets värdefostran

Föräldrarna anser att det är viktigt att grundlägga en känsla av öppenhet, respekt och acceptans, för andra människor, oberoende av vilken tro människor har. Därtill poängterar en förälder att det är viktigt att lära barn vad som är rätt och fel och att kunna be om förlåtelse. En förälder som inte har döpt sina barn anser att hon försöker grundlägga samma sak som i kristendomen.

”...ska lär se ti respekter ti aar, va snäll mot ti aar, alltså no finns e ju samma sak som i kristendomen att man int ska stjäla å allt ja, att di ska va snäll mot ti aar, å tystnad, å uppskatt ti aar å kanske ha en öppen syn på tej som tänker annorlunda å e annorlunda di ska som int va fördömand. He ji kansk he som ja hoppas di ska lär se så småningom”. (Birgitta)

Detta försöker föräldrarna grundlägga genom att inte själva vara fördömande och genom att umgås med människor i olika åldrar och med olika bakgrunder, kort sagt genom att vara goda förebilder. Alla föräldrar är överens om att grunden i barnets värdefostran skall läggas i hemmet. En mamma upplever att hennes barn tar till sig en hel del från böcker som de läser tillsammans, men även från TV och från diskussioner som hon snappar upp. Dotterns frågor kan komma långt efteråt, och mamman upplever att hon inte vet vad

dottern funderar på utan att hon mitt i allt frågar något. *”Man vet som int riktigt vad hon har funderat på å sen mitti allt frågar hon något”*. (Marita) Frånsett familjens ansvar för värdefostran betonar en mamma omgivningens ansvar, både ifrån den närmaste släkten och från utomstående. De som inte har döpt sina barn anser att församlingen inte kan åläggas ansvar för barnets värdefostran. Dock betonar en mamma att om barnen vill delta i scouterna, som är en kristen verksamhet är situationen annorlunda eftersom församlingen då har ansvar för alla barn som deltar i verksamheten.

En mamma, som inte tillhör kyrkan, poängterar att hon är praktiskt och biologiskt lagd och inte kommer att ta något stöd i religionen när hennes barn ställer existentiella frågor. Hon kommer att säga att vi lever och dör och att vi inte kan veta vad som händer sedan. I alla familjers närmaste krets finns det både mer och mindre aktivt utövande kristna. Föräldrarna är till viss del klivna i sin uppfattning om vilken betydelse för den andliga utvecklingen, i första hand far- och morföräldrar har. Inflytandet beror i hög grad på vilken kontakt far- och morföräldrarna har till sina barnbarn och hur tydligt de uttrycker sin religiösa tillhörighet. En mamma har lärt sig att be aftonbön av sin mormor när hon var liten, och denna aktivitet hade hon fortsatt med när hon blev äldre på egen hand. En annan förälder som kommer från ett aktivt kristet hem och har växt upp med kristna ritualer, har dock skrivit ut sig ur kyrkan. Han upplever att han som barn inte reflekterade över ritualerna, utan gjorde det som förväntades av honom utan att till sig det på allvar. Hans son kommer att komma i kontakt med de kristna ritualerna via sin farmor men vilken innebörd det får för sonen kan pappan inte svara på; *”Det känns lite som att det blir som det råkar sig...det är ju han som måste känna efter å”*. (Tor) Den mamma som är mest aktivt kristen, i den betydelsen att hon deltar regelbundet i gudstjänster med familjen och har ett aktivt böneliv tillsammans med barnen, konstaterar att det inte finns någon automatik gällande barnens andliga utveckling, men att i något skede måste barnen själva ta ställning till vad de tror. Hon kommer inte att betona för sina barn att olika människor tror olika, för det anser hon är förvirrande.

”Det är ju inte någon automatik i det att kommer man själv från någon kristen familj och kristen släkt och så är man själv och är och förblir man själv kristen/.../utom då man reagerar med ryggmärgen så gör man på gott och på ont som sina föräldrar och jag tror ju att det gäller det här också. Jag hoppas att det skall finnas något där då/.../ i något skede så blir de ju så pass stora så att de behöver ta ställning själv, men vilken ålder det sen kommer så det är ju sen en annan fråga. Det kan nog komma bra före skriftskolålder också...och det kan komma långt efter”. (Kerstin)

En mamma som inte har döpt sina barn tror att hennes barn kommer att få dåligt samvete vilket beslut de än fattar gällande till exempel konfirmationen, då en del släktingar tycker att de ska bli konfirmerade och en de tycker att de inte skall bli det. Hon är rädd för att släktingarna skall börja muta pojkarna med pengar så att de vill konfirmera sig. Hon poängterar att konfirmationen inte skall vara en ekonomiskfråga och att hon hellre skulle ge belöna sina barn för goda skolresultat.

5.2.1 Barnets kristna fostran

I förhållande till den kristna fostran lyfter två föräldrar upp att de önskar att barnen skall lära sig att det finns någon man kan be till och som man kan prata med. En av föräldrarna betonar att hon önskar att hennes barn skall omfatta tanken att människor som dör har det bra, och till och med bättre än vad de hade det på jorden, och påpekar att det tror hon själv också. Den andra talar uttryckligen om sin vilja att grundlägga ett förhållande till Gud, Jesus och den heliga Ande och hon uppfattar att andligheten påverkar livet på flera sätt.

”Jag vill att de ska ha med sig att de vet Gud är vem Jesus är, vem den helige ande är liksom att de blir rotade och grundade i Bibeln/.../hjärta, hjärna och allt, att de ska ha sin trygghet i Herren, inte liksom bara kunskap, människan behöver ganska mycket mer än kunskap”.
(Kerstin)

”...hur svårt det än är i livet så finns det nån man kan prata med fast man int sir/.../man kan be och tro på att det finns något annat. Allt är inte så självklart, man behöver inte se alla personer på det viset”. (Marita)

Dessa två föräldrar strävar till att grundlägga de önskvärda egenskaperna hos barnen genom att själva vara aktivt kristna, det vill säga genom att be och sjunga tillsammans med barnet, gå i kyrkan och delta i andra församlingsaktiviteter, läsa Bibeln, delta i föräldrabarn verksamheten, samt genom att värna om att barnet regelbundet går i dagklubben och i den ena familjen går barnen i söndagsskola. En mamma poängterade att hennes äldre dotter påminner föräldrarna om de glömmet bort att be kvällsbön. Två föräldrar till funderar på att låta sina barn gå i söndagsskolan när de blir lite äldre. Föräldraparet är oense angående

detta, pappan som kommer från en kristen familj vill inte att sonen skall gå i söndagsskola, medan hans fru tycker att sonen kunde få gå. Pappan motiverar sin åsikt med att han anser att det som sonen lär sig i söndagsskolan inte skulle få något sammanhang, hos sonen, eftersom samma budskap och tro inte skulle finnas hemma. Således skulle det endast leda till förvirring för sonen. En mamma konstaterar att hon har stor inverkan på sina barns liv till ungefär 10 års ålder och att det som hon vill att barnen ska ha med sig i livet skall hon ha lärt dem före det. Hon konstaterar att det man gör med familjen blir en vana, man går i kyrkan. Hon uppger att hon vill försöka styra in barnen på en viss andlig bana, en sund Biblisk, och kritiserar samtidigt den evangeliska kyrkan för att vara för liberal.

”Alltså jag tror nog att jag gärna styr in dem om det är möjligt och det vet man ju då sen inte om det är möjligt men att de där nog styr jag gärna in dem där det är sunt bibliskt. Det kan det vara på många sätt och jag menar att om 10 år vet vi inte hur det ser ut. **Vad tänker du med sunt Bibliskt?** Vad jag tänker med sunt Bibliskt...de att man som håller sig till Bibeln och det som står där och inte bortförklarar till exempel. En del kallar det konservativt, men jag menar ju nog att hela Bibeln är det som vi skall följa och inte kompromissa vilket jag då tyvärr upplever att den lutherska kyrkan mer och mer gör”. (Kerstin)

Hon betonar att hon och hennes man har den uppfattningen att om barn frågar så svarar man som det är. De undviker inga begrepp, men försöker förklara så att barnen förstår, även frågan om dödsriket tas upp hemma.

”Om dödsriket har vi sagt som vi tror att det är, den som tror på Jesus, kommer till himlen, och gör man inte de och vill man inte ha med honom att göra så kommer man till dödsriket utan att måla ut det desto mera /.../ jo det är hett där, det står så i Bibeln. En del sku kanske inte välja det, men å andra sidan så låter de sina se på vad som helst, sånt som kan vara mer skrämmande/.../ de ska ju inte behöva vara rädda för att hamna i dödsriket, de vill ja ju liksom int, men jag tycker att det sku va fel att påstå att när man dör så kommer man till himlen, för det är ju ingen automatik i det heller”. (Kerstin)

Ingen av de föräldrar som har valt att inte döpa sina barn är negativa till att barnen senare i livet skulle vilja tillhöra någon religion, bara den inte är för fundamentalistisk, underströk en förälder. Samtidigt funderar hon på hur hennes föräldrar som inte tillhör kyrkan skulle ha upplevt det om hon själv skulle ha blivit en aktiv kristen person; *”Ja veit int hur mam, moffa å tej sku ha taji e om ja sku ha vari djupt kristen. He veit ja faktiskt int. Vetja di sku ha tyckt att ja sku va na lite tåssot tå tilik. Ja veit int, e ha som aldri vari ett val”*. (Birgitta) En annan förälder som inte hade

döpt sitt barn tror att det kommer att påverka barnet till att inte tro. Samtidigt påpekar hon att man bör vara ganska gammal för att veta vad man tror på.

”...ja klart så blir det ju automatiskt så att de tänker att nämen Gud finns inte eftersom mamma inte tror, å pappa å plastis, nog får de ju sen när de blir äldre tro på vad de vill./.../De kan ju int ännu, man måste vara ganska gammal för att veta vad man tror på. Så jag tycker att det är mera såndär...int nu hjärntvätt men om du lär dem från små att det är rätt att tro på Gud så börjar de ju tro på det...att hellre då som äldre att de får..de har lärt sig om olika religioner och tycker då att det där låter rätt för mig, att de själva får välja”. (Eivor)

Föräldraparet ansåg att deras son får snappa upp influenser från olika håll, och skapa sig en egen bild av vad andlighet betyder för honom. Föräldrarna kommer inte att försöka styra sonens val, eller omvärldens agerande mot honom. En förälder visade ett intresse för kristendomen, även om hon inte har döpt sina barn och sade att det blir hennes sak att lära sina barn om kristendomen, eftersom hon inte tror att livsvägledarna kommer att göra det.

”No har ja köpt Barnens bibel åt teje som ja hitta på Loppis som ja tänkt ja sku läs för int tror ja faddran kommer ti jär na tåli int utan e ji no våron sak he ti lär dom om tåli. Int veit ja om e ji - som ji konfirmera som kommer ti jär e, no kombär e väl ti häng på meg att e var naonting lärt elo undervisa att no kan ja meir om kristendomen än va -kan för he hihi, fast e sko no bord va tvärtom”. (Birgitta)

Den adopterade pojkens mamma ställer sig frågande till om de skall be aftonbön tillsammans med sitt barn och hon betonar att de arbetar med att försöka introducera begreppet förlåt. De har ännu inte bätt aftonbön och vet inte om de ska gör det heller, för de är kanske sekulariserade säger hon. Hon upplever även en stor osäkerhet i förhållande till de egna kunskaperna i religion.

”...faktum är det att mina egna kunskaper börjar vara på en så låg nivå så jag vet inte hur jag skulle kunna ge den kunskapen vidare till mitt barn. Det tror jag är en grej i dagens samhälle, att int e de liksom självklart att man ens kan de här stora grundtankarna liksom nå mera att man skulle kunna återge dem eller liksom: vad heter de här 10 budorden?? Int kan jag de 10 budorden nå mera. Nog sku jag känna igen dem, men int sku jag kunna räkna upp dem här så här. Om liksom mitt barn säger att räkna upp 10 budordena. Ö, vänta lite jag ska googla”. (Gundel)

5.2.2 Församlingens betydelse

Alla mammor har erfarenhet av församlingens barnverksamhet från att de själva var små och alla förutom en förälder deltar/ har deltagit i församlingens föräldra- barn verksamheten. De anser alla att det har en stor betydelse för både barnet och dem själva att få komma ut och träffa andra i samma situation. Den enda respondenten som inte deltar, har funnit en social samvaro på annat håll men kunde dock tänka sig att delta av sociala skäl, om det inte skulle finnas något annat utbud, även om hon inte tillhör församlingen. Fyra föräldrar och deras barn, eller barnen på egen hand, deltar även i andra föreningars verksamhet, och det största motivet för det är det samma som för deltagandet i kyrkans verksamhet, med andra ord det sociala. Därtill kommer det fram att barnen genom deltagandet i olika organisatörers verksamhet lär sig att lyssna till andra barn och vuxna, utvecklar språket samt att deltagandet ger motion. Närheten till verksamhetsformerna har stor betydelse för deltagandet. Andra motiv som kommer fram bland de som har döpt sina barn är att barnen genom församlingens barnverksamhet får ta del av bibelberättelser, även om en förälder poängterar att man inte kan berätta alla bibelberättelser för barn, samt lär sig kristna ritualer som att lugna ner sig och knäppa händerna när man ber.

En förälder betonar betydelsen av det religiösa budskapet. Eftersom hon bor i en tätort finns det flera andra grupper att delta i, och man kan välja att delta i någon annan organisatörs verksamhet om man inte vill ta del av den kristna läran, poängterar hon. En mamma betonar betydelsen av att det var en låg tröskel till församlingens föräldra-barn verksamhet när hon kom dit första gången. Trots att de var relativt nyinflyttade och inte hade varit aktiva tidigare i församlingens verksamhet kände hon sig väl emottagen. En förälder, som inte tillhör kyrkan, har funderat på vad de andra föräldrarna tänker om att de, som inte är kristna deltar. Hon har funderat på om man får delta ändå. Orsaken till att hon deltar med sina barn är att det är den verksamheten som finns i byn, i grannbyn har en annan förening föräldra-barn verksamhet, men det är då längre bort och besvärligt att ta sig dit.

Församlingens ansvar uppfattas som att lära ut om Gud och Jesus på ett barnanpassat sätt, det vill säga att det finns kristen verksamhet och en mamma betonar den kristna samvarons betydelse för utvecklandet av den kristna identiteten.

”...för int en enda människa är funtad så att man sku överleva ensam som kristen. Man behöver gemenskap, det behöver barnen också, de behöver kristna vänner/.../ att man gör saker tillsammans, att man har ett ställe att komma till, det här är församlingen, det här är kyrkan, det är ett av mina hem, här finns mina vänner, de här kan jag be tillsammans med, de här tror som jag, ...” (Kerstin)

En annan mamma som inte har döpt sina barn poängterar att det är bra att barnen har något att samlas kring, någon som aktiverar dem och välkomnar olika organisatörers barnverksamhet, däribland församlingen. En av mammor som aktivt deltar i föräldra-barn verksamheten tillsammans med sina barn, deltar även regelbundet i gudstjänster, vanligtvis i en frikyrka. I denna familj hade de fem åriga pojkarna, vid intervjun, just gått upp till nattvarden tillsammans med sina föräldrar för första gången. Föräldrarna hade några månader tidigare börjat prata om nattvarden, men då var barnen inte ännu redo för att gå till nattvarden utan hade själva sagt nej till det. Nu några månader senare upplevde mamman att de ville gå och hon hade betonat vad det handlar om för pojkarna innan de fick nattvarden. Denna förälder upplever inte att samtalsämnena som barnen för på tal har förändrats genom att det har deltagit i församlingens verksamhet. Hon anser att det beror på att det är en del av familjens vardag. *”för jag tror att den påverkan som vi har och det som: det är liksom en naturlig bit av vårt liv. Det är inte liksom något annat de går till”.* (Kerstin)

Den adopterade pojkens mamma anser att hon är helt säker på att pojken inte upplever att det skulle vara något speciellt med att delta i församlingens föräldra-barn grupp och hon poängterar att klubbrummet ser ut som vilket rum som helst. Det finns en kyrksal i nära anslutning till klubbrummet men där är de aldrig säger hon, dock vet hon inte om det egentligen skulle ha någon betydelse för pojkens uppfattning om de skulle vara i kyrksalen. Det enda som hon tror att hennes son kanske kan uppleva som andligt är samlingsceremonin, då det blir en lugnare stämning och man tänder ljus.

”Enda är ju det där att de tänder ljus där och så försöker de ju lite lugna ner den där stämningen vilket jag tycker är, personligen jättefint...och sen har de ju det där att ett eller två barn får liksom gå och släcka det där ljuset och kanske kanske kanske har han någon vag uppfattning om att det är något symboliskt, eftersom man inte tänder ljus någon annanstans i alla fall på det där sättet som de gör där”. (Gundel)

Två föräldrar som har döpt sina barn lyfter fram att den lutherska kyrkans utsmyckning gör det möjligt för föräldrar att ta med sina barn till kyrkan, för även om de är små kan de uppleva att de har något att titta på. En av dessa föräldrar understryker att det är viktigt att barnen får kyrkvana som små, eftersom de då blir vana med gudstjänstens utformning. Den tonåring och eller äldre människor som inte har fått denna kyrkvana finner gudstjänster tråkiga. Inget av barnen hade deltagit i några kyrkliga ceremonier i någon högre grad, stora syskonen hade varit på sina småsyskons dop och ett par pojkar hade varit på begravning för ganska länge sedan, men det var ingen nära person som hade dött. Pojkarnas mamma betonar att allt barnen är med om påverkar barnen. Flera föräldrar har inte upplevt att deltagandet i församlingens regelbundna verksamhet skulle ha väckt frågor, oberoende av om de har döpt sina barn eller inte.

En mamma berättar att hennes dotter hade en hel del frågor efter att hennes tre år yngre syster hade döpts. Varför satte prästen vatten på huvudet till exempel? Dottern pratar mera om Gud och Jesus sedan hon började delta i klubben och mamman tror att dottern kommer att fundera mycket på påskens budskap genom att de diskuterar det i klubben. Tankar om död och uppståndelse får hon inte hemifrån, eftersom påsken mest kommer till uttryck genom att de påskpyntar och äter chokladägg hemma. Genom klubben får hon den egentliga meningen med påsken, på samma sätt med jul betonar mamman. Mamma tror inte att dessa tankar skulle väckas i lika hög grad på dagis, eftersom de på dagis inte heller får berätta om det på samma sätt som i klubben. En förälder berättar dock att hennes dotter som inte har växt upp med den kristna tron hemma, även om hon var döpt, reagerade mycket starkt då hon för första gången hörde om påskens budskap i förskolan. Hennes mamma skrev senare ut sig och barnen ur kyrkan.

”Om jag tänker på - då som är 12 att då hon börja i förskolan, eftersom hon inte har gått i klubben eller nåt kyrkligt så i förskolan när det kom det där kring julen å påsken så kom det så stort åt henne vet du, det var så nytt allt å hon var helt förundrad att hur kan det där va sant när de pratar sånt där å. Hon hade jätte jätte jätte jätte mycket frågor om det och då hade jag faktiskt svårt att svara på det för jag visste inte vad jag sku säga. De är som småa då ännu så det är svårt att förklara det, nu förstår hon ju det då hon går i skolan” (Eivor)

Alla föräldrar betonar sångernas inverkan. Sångerna som sjungs i föräldra-barn grupperna och i dagklubben sjunger barnen ofta även hemma, ett par barn sjunger inte något när de deltar i församlingens verksamhet men hemma berättar deras föräldrar så sjunger de ofta sångerna. En mamma anser att det kristna budskapet ibland försvinner i sångerna, och

poängterar att det är viktigt att ledarna funderar på vilka sånger man sjunger. Hon poängterar att det man lär sig som liten, särskilt före man kan läsa, sitter kvar livet ut. Hon ställer en viktig fråga till ledarna: *”Vad vill vi skall sitta kvar hos våra barn, skall det vara det här kärnbudskapet, eller ska det vara något som är ganska nära det?”* (Kerstin)

En förälder som inte har döpt sina barn upplever å sin sida att det kan kännas fel att sjunga de andliga sångerna om man inte tror. Hon riktar en viss kritik mot att påverka barnen genom sång, även om hon inte tror att hennes barn påverkas i någon negativ mening genom att sjunga sånger i församlingens föräldra-barn verksamhet, eftersom hon förklarar då barnen frågar att de inte tror på det. Hon berättar dock för sina barn att det finns människor som tror att det är så att Gud har skapat blommorna. Samtidigt upplever hon inte att det är något fel med sångerna, utan att det är en sång som vilken sång som helst.

”Gud har skapat blommorna så på ett sätt tycker ju jag som int tror de, att det är fel att du sitter å sjunger det så att barn faktiskt tror/.../ mina barn börjar kanske fråga i nåt skede att va sjunger de, vem är Gud? Då får jag förklara det själv då/.../ de är ju en sång för dem på samma sätt som de sjunger Bä, bä vita lamm så sjunger de vem har skapat blommorna”.
(Eivor)

Flera föräldrar poängterar ledarnas betydelse. Mamman till nio månaders pojken tror att hennes negativa grundinställning till församlingen har påverkats av att hon har mött skräckexempel till ledare som barn. En dagklubbsledare hade till exempel hotat med att om de inte äter upp hela äpplet (inklusive fröhuset, förutom pinnen) så blir Gud arg! Hon och hennes sambo skulle aldrig kunna tänka sig att delta i frikyrkans verksamhet, eftersom de inte känner sig trygga med vilket budskap ledarna skulle sprida. Dock känns den evangelisk-lutherska verksamheten mer trygg i förhållande till vilket budskapet som förs ut, och modern kunde tänka sig att låta sin son gå i den evangelisk-lutherska söndagsskolan. Hon upplever att nackdelen med församlingens verksamhet kan vara att budskapet inte anpassas till barn, eller att budskapet framförs för påstridigt. En mamma å sin sida kritiserar ledarna i barnverksamheten för att ibland vara för otydliga i förhållande till det kristna budskapet.

”Det skiljer mycket mellan barnledarna: en del vill ”bara” göra trygga barn och en del funderar på vad de vill föra vidare till barnen. Det finns inte överallt att man vill fostra lärjungar, frågar man barnledarna kanske de säger något annat. Men jag tycker att det skulle vara väldigt viktigt att verksamheten är tydlig”. (Kerstin)

En mamma betonar att många förmodligen inte tänker på kyrkans existens före de själva har behov av dess tjänster.

”Sen är det nu lite med kyrka och församlingen att sen när det behövs ja då uppskattar man nog så väldigt mycket, när man vill gifta sig eller döpa nåt barn eller när de ska va begravningar men sen däremellan är man ju int så där...”(Gundel)

5.2.3 Stöd för barnets värdefostran

En förälder som inte har döpt sina barn, upplever att barnen inte ges något alternativ i skola och dagis till den kristna undervisningen. Hon betonar att även om det har blivit striktare vad man får göra i skolorna, till exempel att de i vissa skolor inte har något julevangelium på julfesten, är det ändå svårt att få något alternativ till skolans religion. I en by skola upplevs man som utanför om man inte deltar i religionsundervisningen. Hon önskar dock samtidigt att det skulle finnas bättre möjligheter till livsåskådning, även om barnen inte tar någon skada av religionstimmarna. Lärarna vet att hennes barn sätter mindre kraft på religionstimmarna, eftersom man inte hemma har en kristen tro. En annan förälder som inte har döpt sina barn poängterar att även om hon själv har läst etik i skolan kommer hon inte att kräva att hennes barn skall få denna möjlighet, eftersom hon vill att de skall lära sig om kristendomen och att barnen också lär sig om andra religioner. Denna åsikt delar föräldrparet och poängterar att man inte sitter och sjunger psalmer och har förbön på religionstimmarna.

En mamma önskar att församlingen kunde ordna flera grupper för föräldrar och barn. En annan mamma antyder att det kristna inslaget hade minskat i föräldra-barn grupperna jämfört med senaste år, då gruppen hade fått oftare besök av någon församlingsanställd som skulle ha läst från Bibeln eller berättat bibelberättelser. En annan mamma som inte hade döpt sina barn önskar att verksamheten hade innehållit flera sånger, nu kommer hon bara ihåg att de skulle ha sjungit en sång och barnen anammade inte den sången, till skillnad från de sånger som de nu lär sig på dagis som de spontant ofta börjar sjunga hemma. Hon önskar att ledaren i församlingens barnverksamhet skulle vara mer barninriktad och initiativrik och anpassa verksamheten till barnens nivå. Idag kommer hon inte i kontakt med församlingens verksamhet överhuvudtaget. Dock uppfattar hon inte att

hon skulle behöva något stöd gällande barnens värdefostran. Det tycker inte heller föräldraparet, och poängterar att det finns inga självklara svar och det är något som man bör berätta för sitt barn. ”...han måste ju gå igenom det där själv ändå fast han kan fråga mig men han måste ju göra resan själv. Jag kan inte ge honom klara svar. Men när han är riktigt liten så kan man ju ge ganska enkla svar, så får han fundera vidare sen”. (Tor & Stina)

En mamma som har döpt sina barn önskar ibland att hon skulle ha en bok att ta till när det gäller de existentiella frågorna, även om hon anser att en mamma också måste kunna säga att hon inte vet, eller att hon måste fundera lite när barnen kommer med sina frågor. Hon poängterar att man som förälder bör man ta reda på. Hon har läst en hel del böcker och pratat med dagklubbsledarna, men poängterar att det skulle vara bra med en äldre person som man kunde fråga och som skulle ha mera insikter i hur man skall förklara när barnen har djupa frågor. Hon tror nog att det finns grupper, bara man hittar dem och har tid för att vara med. Hon har blivit tillfrågad att vara med i en cellgrupp men har inte haft tid att delta. Den adopterande mamman önskar att hon skulle ha de rätta verktygen för att ta upp det kristna budskapet med sin son, och avser böcker eller figurer. Hon poängterar att det kunde vara en idé att ha en grupp för föräldrar, där de kunde få diskutera vad församlingen kan bidra med. Hon ställer sig dock frågan hur man kan marknadsföra en sådan grupp för att locka till sig deltagare?

En förälder betonar att alla människor har olika behov när det gäller behov av stöd utifrån med syftet att stödas i barnets värdefostran. Hon kan inte säga något generellt behov, det beror till stor del på om föräldrarna är hemma med sina barn eller inte. Hon tror att om man står med båda fötterna på jorden och kan diskutera öppet och vågar föra saker på tal med sina barn så går det bra. Men hon poängterar att det finns föräldrar som inte kan detta och som skulle behöva få stöd, men frågan är hur man skall kunna hitta dessa föräldrar? Hon poängterar också att hon vet att hon kan ringa och diskutera med prästen om det är något hon funderar på.

5.2.4 Föräldrarnas uppfattning om kristna uttryck

Slutligen lade jag fram några bilder som föräldrarna spontant fick ta ställning till (bilaga 3). Målet var att se om de uppfattningar som de klargjort för i intervjun har ett samband med hur de spontant reagerar på kristna symboler, bilder som förknippas med andlighet. Föräldrarna antyder en positiv hållning till kristendomen överlag, eftersom de uppfattar bilden av kyrkan i positiva termer. De som inte har döpt sina barn uppfattar kyrkan som en mäktig och fin byggnad, och ett par hade förståelse för att folk kan uppleva Guds närvaro i kyrkan. De två föräldrar som levde ett kristet liv hemma, genom till exempel be och sjunga tillsammans med sina barn hade ett mer personligt förhållande till kyrkan och uppgav att det var Guds hus och den ena av dessa två funderade på när det skulle passa att fara nästa gång till kyrkan.

Bilden med radbandet och Bibeln associerade två av de föräldrar som inte hade döpt sina barn till katolicism. En mamma påpekade att korset kan vara en modesymbol och att hon funderar på om personen som bär det är kristen eller inte. En annan förälder började tänka på konfirmationen. Endast ett par kommenterade Bibeln på bilden. De tillhör inte kyrkan och förundrar sig över att människor använder Bibeln som utgångspunkt för sina idéer, på gott och ont.

”Man kan tolka olika. Alltså Bibeln kan ge stöd åt nästan vilken tanke som helst. Det känns märkligt att människor inte förstår att den kultur som var då för länge sen, den kulturen finns ju också i Bibeln. Det är vad människor gör med den som är problem i bland”. (Tor & Stina)

De som inte har döpt sina barn är skeptiska till bilden av bordsbön. En mamma upplevde när hon var och hälsade på släktingar i USA att bordsbönen som släktingarna inte uttryckte någon andlighet. I skolor och dagis upplever den ena föräldern att man inte skall be bordsbön, utan istället tacka den som har gjort maten. De som har döpt sina barn upplever att bordsbönen är en fin ritual, men det är endast en av familjerna som ber bordsbön hemma. En mamma påpekar att det förmodligen skulle orsaka ramaskri om någon skulle vilja införa bordsbön i dagens läge. En flicka som deltar i klubben hade föreslagit att de skulle be bordsbön ibland, på samma sätt som de gör i dagklubben.

Änglabilden väckte associationer till barndomens glansbilder. En mamma som inte har döpt sitt barn kommer efter en stunds resonering fram till att hon har en änglatro, och att

hon minns den lockande tanken på en egen skyddssängel från sin egen barndom. Hennes sambo avvisar dock tanken på änglar och påpekar att det inte nödvändigtvis är en kristen symbol längre.

”Det är inte nödvändigtvis en kristen symbol längre utan nån slags symbol för nån naiv tanke på andevärlden (Tor). Jag tycker ju om änglar, jag minns som barn att ja tyckte om tanken på att jag skulle ha en egen skyddande ängel. Jag kunde ha en tavla vid hans säng, en sådan har jag haft när jag var liten. Jag har någon slags änglatro”. (Stina)

En mamma betonar att det ibland har varit för mycket fokus på änglarna i församlingens barnverksamhet. Hon påpekar att man har sina skyddsänglar men att det inte är bra om det är det enda man lär sig. Bilden av de sjungande barnen uppfattar alla föräldrar som en spegelbild av vår tradition och kultur, eftersom de kristna sångerna har blivit en del av en allmän tradition. Föräldraparet är oense gällande huruvida man behöver acceptera att julen är en kristen högtid för att fira jul. Mamman anser att det också är möjligt att gå tillbaka till en hednisk högtid som man firade innan man började fira jul och att jultomten inte har något med julfirandet att göra. Hennes sambo påpekar dock att man bör erkänna att det är Jesu födelse som är grunden till julfirandet.

Bilden med mannen framför stenarna associerar hälften av föräldrarna till Mose och de 10 buden. Det är endast en av de som har döpt sina barn som associerar till Mose, medan två som inte har döpt tänker på honom. Andra associationer som bilden väcker är: en gravplats, långfredagens händelser och en har ingen aning. Sex av sju föräldrar uppfattar bilden av flickan med de knäppta händerna som att hon ber, medan den sjunde som har döpt sina barn, tänker att barnet funderar på något. Två mammor poängterar att barnet utvecklar en kristen andlighet eftersom de vuxna har lärt barnet att be. Föräldraparet är kritiskt till barnatro begreppet. *”Något som vuxna letar efter hos barn, vill se det där. Så kanske barn betar sig gällande vad det förväntar sig av dem”.* (Tor och Stina)

Dopbilden upplever alla som ett traditionellt dop. De upplevde dopbilden som positiv, och en mamma påpekade att barnen blir Guds barn i dopet och att det händer mycket då. Den adopterande mamman anser att henne son inte förstår vad ett dop är, men att det gör inte heller spädbarn utan att det är föräldrarna som styr. Föräldraparet är nöjda med hur de

ordnade sin sons namnfest och de påpekar att de inte tycker om att man gör saker som är tradition, utan att reflektera över det.

6 Analys av material

I kommande kapitel kommer jag att sträva till att sammanföra och analysera litteraturbeskrivningen och det empiriska materialet.

6.1 Religionsfrihet

Rätten till religionsfrihet fastslås i FN:s deklaration över de mänskliga rättigheterna, artikel 18. Artikeln fastslår att människan har rätt att byta religion eller trosuppfattning och att utöva sin religion på olika sätt. Ett genomgående drag i alla intervjuer som jag gjorde var att föräldrarna poängterar barnens rättigheter. Rättighet till religion och trosuppfattning uttrycks både av de föräldrar som har döpt sina barn och de som har valt att inte göra det. De som har döpt sina barn upplever att de ville att barnen skulle döpas eftersom de själva hör till kyrkan och att församlingen är en del av deras liv. De som inte valde att döpa sina barn poängterar att barnen skall få välja själva när de börjar förstå vad religion är, om de vill döpa sig eller inte. Föräldrarna har inget emot att barnen skulle välja att döpa sig, och det behöver inte vara till den kristna läran utan barnen får själva välja vilken trosinriktning de vill tillhöra.

Föräldrarna betonade att det är viktigt att barnen lär sig att acceptera andra och de flesta poängterade att det är viktigt att de lär sig att det finns olika trosuppfattningar, vilket även poängteras i artikel två i FN:s deklaration över de mänskliga rättigheterna. Jesu befallning ”låt barnen komma till mig” som finns i Markus evangeliet 10:12 kan uppfattas i riktlinje med FN:s konventioner. Barnen har rätt att komma till Jesus, men det avvisas av en förälder som tolkar det som att om barnen skall kunna komma till Jesus måste de kunna gå på egen hand. Hon har tagit ett starkt stöd av detta, och valt att inte döpa sina barn eftersom spädbarn inte kan gå.

Barns rätt till religionsfrihet poängteras även i Barnrättskonventionen artikel 14:1. Alla barn skall enligt detta ha rätt till tanke-samvets- och religionsfrihet. De föräldrar som inte har döpt sina barn poängterade att de grundar sitt beslut på att små barn inte vet vad andlighet och kristendom är och således skulle det vara fel att döpa dem. De föräldrar som har döpt sina barn poängterar, och som även lyfts fram av den evangelisk-lutherska kyrkan i till exempel skriften *Barns rätt till det heliga* är att alla barn har rätt till helighet. Roth poängterar dock att det kan diskuteras om barn kan anses tillhöra en specifik religion, vilket de föräldrar som valde att döpa sina barn valde att försäkra sig om genom att döpa dem till samma tro, som föräldrarna själva tillhör.

6.2 En spegelbild av uppväxtmiljön

Alla föräldrar tror att deras barn från början av livet har en andlighet. Dock ser andligheten olika ut. De som inte har döpt sina barn uppfattar andlighet som det goda som styr, kärlek mellan människor framom en Gudsuppfattning. Wulff lägger fram Halls tanke om att grundläggande religiösa känslor kan grundläggas hos spädbarnet från att det är några månader. Detta skapas genom beröring och en lugn omgivning. Detta stöder tanken om att föräldrarna har stor betydelse för den andliga utvecklingen redan från första stund.

De intervjuade föräldrarna är överens om att barnets andliga utveckling i första hand beror på i vilken miljö barnet växer upp. Således finner Vogels tanke om ”den ordlösa modersreligionen” stöd hos två föräldrar. De tre föräldrar som inte har döpt sina barn och den förälder som kan anses ha den mest sekulariserade synen på andlighet, kan anses förkasta denna fas eftersom de avvisar tanken på att barnen skulle ha en religion av sig själv. Dillen poängterar att den traditionella tanken är att barnen måste skolas in i det kristna livet, det vill säga lära sig som barn hur man skall bete sig enligt kristna traditioner som vuxen. Hon avvisar dock detta och poängterar att barn har en andlighet som det är viktigt att ta på allvar. Miljösbetydelse framkommer i intervjuerna då föräldrarna till två av de barn som har blivit döpta berättar att deras barn har haft Gudstankar flera gånger. Detta trots att de inte har börjat i förskolan ännu. Således utgår barnen i första hand från hemmiljön och till viss del från församlingens barnverksamhet när det skapar sin förståelsegrund och sitt förhållande till andlighet.

Föräldrarna upplever att barnens andlighet kommer till uttryck på olika sätt, beroende på om de har en kristen världsåskådning eller inte. Flera föräldrar berättar dock att barnen har fascinerats över naturfenomen, som till exempel att påsk gräset har växt över natten, eller förundrats över sådant som lever. Hall vittnar om att kärlek till naturen utgör den första religionen hos alla raser.

Den kristna andligheten kommer till uttryck genom bön, och det framkommer en klar skiljelinje i förhållande till den kristna världsåskådningen bland föräldrarna. Ett par föräldrar ber tillsammans med sina barn varje dag och bönen utgör därför en del av vardagen. Vogel kallar den andra fasen i barnets andliga utveckling för den bedjande modersreligionen och betonar föräldrarnas betydelse, i synnerhet moderns för barnets andliga utveckling. När modern ber till Gud så uppstår så småningom en relation mellan barnet och Gud. I motsats till Dillens poängterande att barns andlighet bör tas på allvar, poängterar Wulff att bönen kan ses som en intellektuell prestation som barnen får beröm för. Ett par föräldrar delar denna åsikt och lyfter fram att det är föräldrarna som frammanar det önskvärda beteendet. En mamma berättar att hennes barn tidigt lärde sig att knäppa händerna vilket sågs som något positivt, men enligt Wulff kan detta bero på att det är ett inlärt beteende som har förstärkts genom positivt bemötande från föräldrarnas sida.

Flera föräldrar uttrycker språkets nödvändighet för barnets andlighet, då de poängterar att de inte har upplevt någon andlighet hos barnen då de inte har något språk ännu. En av de föräldrar som anser att barnen har en andlighet från början upplever trots detta ingen andlighet hos sin två-åriga dotter då hon saknar ett talspråk. Denna tanke stöds av Gruehn som poängterar att det inte är möjligt att tala om någon religion hos barnen fram tills att de är åtminstone 1,5 år. Men i barnets andra fas, från 2-8 års ålder poängterar Vogel, under *den bedjande modersreligionen*, utvecklas språket och under denna tid har de intervjuade föräldrarna upplevt flera andliga uttryck hos sina barn. En två-årig pojke hade till exempel lagt fram ett böneämne gällande en kompis och flera föräldrar berättade om att barnen hade funderat på döden. Oberoende om barnen var döpta eller inte hade de funderat på vad som händer när man dör. En förälder berättade att hennes fem-åriga dotter brukade leka samling hemma, och tända ett låtsasljus och sjunga och göra så som de gör på klubben. Harms betecknar tiden mellan 3-6 år som *sagostadiet*. Han beskriver att barnens gudsuppfattning under denna tid kännetecknas av fantasi och är av mer emotionell än

rationell karaktär. Flickans låtsasljus kan anses ha en emotionell betydelse för henne, för det är inte rationellt att tända ett pappersljus.

6.3 Traditionsförmedling

De föräldrar som valde att inte döpa sina barn ifrågasatte starkt dopet av tradition. De ville inte döpa sina barn, bara för att det på något sätt förväntades av dem att det skulle göra det. Detta hade väckt reaktioner åtminstone hos endera partners familj och släkt. Dock hade det inte väckt några reaktioner hos de som valde att döpa barnet, vilket kan tolkas som att dopet är en tradition som man förväntas följa. Även om de flesta finländare är döpta syns det inte i statistiken om man ser man beaktar till exempel statistiken över gudstjänstbesökare. Repstad och Botvar poängterade enligt Evenshaug och Hallen att det är svårt att få kunskap om barns andlighet då religionen utgör en privat natur.

En förälder som kom från ett klart kristet hem, hade nu skrivit ur sig ur kyrkan och valde att inte döpa sitt barn. Han hade vuxit upp med bordsbön, och uppgav att han kan stämma in i bönen idag men att det i första hand är av respekt mot de som har gjort maten. Bönen hade blivit en tradition för honom Hans fru däremot hade mycket svårt för att be bordsbön, eftersom hon inte var van vid det. Paret delade uppfattningen om att barnatro begreppet är något som har växt fram utgående ifrån föräldrarnas önskemål, och som senare utvecklades till en tradition hos barnet som det inte reflekterar över.

Enligt Dillen har man traditionellt uppfattat att de vuxna skall socialisera in barnen i världen och lära sig hur man beter sig som kristen vuxen. Det vill säga barnen har förväntats ta åt sig av de vuxnas kunskaper och lära sig de kristna traditionerna, utan att ifrågasätta beteendet. På så sätt har andelen kristna hållits på en hög nivå i landet, man har velat föra vidare den tradition som man själv har skolats i. Dock börjar den kristna traditionen försvagas vilket till exempel syns i dopstatistiken, då fler och fler vågar börja ifrågasätta traditionen. Två föräldrar, en som har döpt och en som inte har döpt sina barn, poängterade att andligheten/kristendomen inte är något som går med automatik. Hon som inte hade döpt sina barn uttryckte sig som att det i hög grad är slumpen som avgör om en

människa utvecklar en kristen livssyn eller inte. Således finns det belägg mot tanken om kristendom som en tradition.

6.4 Behovstillfredsställelse

Genom den empiriska undersökningen har jag funnit att föräldrarna anser att andligheten uppfyller olika behov hos barnen. Alla föräldrar ansåg att deras barn har någon form av andlighet, dock inte i religiös mening. Gemensamt för alla föräldrar, förutom en som inte kunde beskriva vad hon menade med själliv, är att de uppfattar att det andliga skapar en trygghet i tillvaron och en grund för barnen att utgå ifrån och en förälder betonade att oberoende av vad som händer i livet så finns andligheten där som en grund för dem att komma tillbaka till. Evenshaug och Hallen poängterade att religionens kärna kan tillfredsställa flera behov hos barnen, till exempel trygghet, omsorg, meningen med livet med mera. Andlighetens betydelse i form av omsorg kommer fram i intervjuerna med föräldrarna. Alla föräldrar ville att deras barn skulle lära sig att acceptera varandra och att kunna umgås med olika slags människor, oberoende av tro och att de lär sig att fungera tillsammans.

Fem av sju respondenter deltar eller har deltagit i församlingens små- och stora verksamhet och barnen går i klubben. Alla delade motivet att de deltar för att få träffa andra mammor i samma situation och för att barnen skall få övning i de sociala färdigheterna. Verksamheten uppfyller således ett klart socialt behov. Andra behov som de döpta föräldrarna uppgav att de hoppas att barnen får uppfylla genom församlingens verksamhet är kunskap om olika bibelberättelser. Närheten till samlingsplatsen avgjorde flera föräldrars deltagande.

6.5 En utmanad andlighet

Det samhälle som dagens barn föds till och växer upp i, skiljer sig en hel del från det samhälle som tidigare generationer har vuxit upp i. Liksom Wikström påpekar, upplever

inte alla intervjuade föräldrar att barnens andlighet har en automatisk koppling till den helige Ande som finns i den kristna kyrkan, så som tidigare generationer har tänkt då kyrkans makt var mer central. Kyrkans verksamhet och centrala ståndpunkter ifrågasätts av de föräldrar som inte har döpt sina barn. En förälder till exempel upplever moralen i de 10 buden som att kyrkan har lagt beslag på något allmänmänskligt, som har växt fram mellan människor och inte är bibliskt grundad. Wikström poängterar att detta gör att de kristna som tidigare kunde lita på självklarhetens auktoritet nu upplever att deras trosgrund ifrågasätts. De föräldrar som har döpt sina barn har olika uppfattningar av behovet av andlighet hos sina barn. En förälder upplever att hennes kunskaper i kristendom är bristfälliga och hon är tveksam till om hon och hennes man skall be tillsammans med sitt barn. Hon tar stöd av tanken om att dagens värld är sekulariserad, vilket för henne innebär att man inte ber så ofta. De två andra föräldrarna upplever det meningsfullt att ta med barnen till kyrkan och en av dem betonar betydelsen av att barnen skolas in i Gudstjänstens utformning från små, för det som de har lärt sig från små blir djupt rotat. Men får man ingen kyrkvana från liten, upplevs gudstjänsten som tråkig när barnet blir äldre.

De föräldrar som inte har döpt sina barn förhåller sig kritiska till att påverka barnen i en viss andlig riktning. Barnen borde enligt föräldrarna få skapa sig sin egen uppfattning och det är fel att styra barnen i en viss andlig riktning, till exempel genom sånger som barnen inte förstår innebörden av. Samtidigt deltog föräldern i en föräldra-barn grupp och ansåg att det inte skadade med lite sång, så länge det inte blir för mycket. Detta framkom även i en norsk undersökning av Evenshaug och Hallen, där privatreligiösa föräldrar var positivt inställda till den kristna fostran i daghemmen, så länge det inte uppfattades som för mycket. En viss mängd kristlig undervisning och andlighet accepterade alla och ansågs som allmänbildning, men föräldrarna förhöll sig kritiska till en för stor mängd, eller för pådrivande ledare i kristlig andlig mening. I motsats till detta lyfte en förälder fram att den kristna andligheten ibland försvinner i kyrkans barnverksamhet och poängterade att det till exempel skulle vara viktigt att fundera på vilka sånger man sjunger, så att det kristna budskapet kommer fram. Enligt Bunge är kyrkans verksamhet för barn, unga och familjer ofta svag.

7 Resultat

Arbetets frågeställningar lyder: hur uppfattar föräldrarna barnens andliga utveckling och vilket stöd upplever föräldrarna att de skulle behöva gällande barnets värderfostran. På basen av analysen av arbetets teoretiska och empiriska del antyder detta arbete att föräldrar uppfattar andlighet på olika sätt, vilket har betydelse för hur frågeställningarna besvaras. Det gemensamma resultatet för hela projekt, *Andlighet, spiritualitet, och livsfrågor- you name it*” bifogas som bilaga till detta arbete, (bilaga 4) då det gemensamma tillfället då detta skapas infaller efter inlämningsdatum för detta arbete.

7.1 Faktorer som påverkar hur barnets andlighet uppfattas av föräldrarna

Faktorer som påverkar barnets andlighet kan illustreras enligt följande (egenkomponerade) bild:

Bild 2. Faktorer som påverkar hur föräldrar upplever barnets andliga utveckling

Det centrala för hur föräldrar uppfattar barnets andlighet kan betecknas som fyra olika hörnpelare, det vill säga de fyra hörnbilderna. Den **första pelaren är duvan och händerna** som symboliserar religionsfrihet, och med duvan avses den helige ande. De föräldrar som valde att inte döpa sina barn motivear sitt beslut med att barnen skall få välja själva när de blir vuxna om och vilken religion de vill tillhöra. Religionsfriheten fastslås i de mänskliga rättigheterna och kan anses stöda både de som väljer att ge sina barn frihet, genom att inte döpa dem och de som väljer att döpa sina barn. Genom att från början av livet öppna barnens sinnen för religionen och dess uttryck är döpningen vidöppen för barnen att ta till sig föräldrarnas religion.

Den andra pelaren utgörs av bilden med **kyrkan och tre kvinnor**. Utgångspunkten när jag valde intervjupersonerna till den empiriska delen var att finna tre personer som har döpt sina barn och tre som valde att inte göra det. De som valde att inte döpa sina barn, ger uttryck för att starkt ta avstånd från doptraditionen, det vill säga att döpa av tradition. Dessa kan symboliseras av den kvinna som står längst till höger och vänder ansiktet mot höger, för de vill inte följa strömmen utan har funderat en hel del på valet att inte döpa sina barn. En mamma hade till och med kommit så långt att prästen kom hem till dem för att diskutera, då hon kom fram till det att hon inte kan stå och lova något framför en präst som hon vet att hon inte kommer att hålla och således valde hon att inte döpa sina barn. Två av de föräldrar som har valt att döpa sina barn har ett aktivt kristet liv, och på så sätt är dopet mer än en tradition för dem. Deras barn deltar i gudstjänster, mer regelbundet i den ena familjen än i den andra men trots allt pågår det en aktiv trosförmedling i hemmet och föräldrarna ber tillsammans med sina barn varje dag, och på så sätt har det blivit en tradition som kan betyda mer eller mindre för barnen. Klart är att traditionen påverkar barnets andliga utveckling. Denna pelare har nationellt sett blivit svagare med åren, i och med att trons ställning som moraliskt rättesnöre har försvagats och Finland blivit allt mer mångkulturellt.

Den tredje pelaren utgörs av **handskakningen**, och symboliserar **behovsuppfyllelse**. Barnets andliga utveckling understöddes av alla föräldrar om man beaktar betydelsen som föräldrarna satte in i begreppet. De ansåg att andligheten uppfyller vissa behov hos barnet och på så sätt bör andligheten stödjas. De döpta barnens andlighet betecknades som en trygghet hos barnen om att det finns något mer utöver det som de ser, något som skapar trygghet i tillvaron.

Den fjärde pelaren utgörs av den utmaning som andligheten står inför idag, och kan symboliseras med **ett språng ut i det okända med ena foten**. Tidigare var den kristna andligheten starkt förankrad i samhället. Men nu står den inför en stor utmaning och synen på andlighet har förändrats. Traditioner förändras och uppfattningen av församlingens verksamhet ifrågasätt både av de som har döpt och inte döpt sina barn. En förälder tycker att församlingens uppdrag om Jesu uppdrag till oss människor att göra folk till lärjungar i många fall inte kommer fram tillräckligt tydligt och en mamma å sida är kritisk till att sjunga sånger med budskap som hon anser att barn inte förstår, före de har uppnått en viss ålder.

Pelarna påverkar varandra och det finns ingen inbördes ordning mellan dem, men föräldrarnas uppfattning och inställning till de olika pelarna speglar sig genom barnens andlighet. Därav en spegel i mitten av bilden. **Spegeln** innebär att barnets andlighet avspeglar barnets uppväxtmiljö. I teoridelen lyfts föräldrarnas betydelse för barnets andlighet fram flera gånger och de intervjuade föräldrarna poängterar alla att barnets andliga utveckling beror på vilken värdegrund som förmedlas i hemmet. De som har döpt sina barn anser att barnen har en kristen andlighet från början, men att det beror på omgivningen om den utvecklas. De odöpta barnen anses också ha en andlighet men det handlar mera om deras inre godhet i förhållande till medmänniskor, djur och natur.

7.2 Föräldrars uppfattning om barnets värdefostran

I förhållande till barnets värdefostran anser alla föräldrar att hemmet bär det största ansvaret. Gällande övrigt ansvar anser de som har döpt sina barn att församlingens ansvar är att stödja föräldrarna i deras värdefostran. Med detta i åtanke är det viktigt med en kunskap i hur föräldrarna uppfattar andlighet och hur man kan bemöta dem på bästa sätt för att det skall uppstå ett gott samförstånd. Såsom Dillen konstaterar är det svårt att lära ut religion i skolor och församlingar idag och det har jag genom arbetserfarenheter upplevt. Många barn har en bestämd åsikt om att det där tror vi inte på. En åsikt som oftast har grundlagts i hemmet, vilket exemplifieras med att en förälder påpekar att lärarna är medvetna om att hennes barn inte tar religionen så allvarligt i skolan eftersom de inte tror hemma. Samtidigt poängterar Dillen att det är viktigt att tänka på att barn är kompetenta

subjekt och kan ha många tankar om Gud och andlighet och att inte förringa deras frågor, som för den vuxne kan verka ologiska och svårbegripliga men för barnet som frågar är det av största vikt.

En förälder som upplevde att hennes kunskaper i kristendomen är på mycket låg nivå uttryckte en önskan om att det skulle kunna finnas en grupp för föräldrar där de skulle få ställa olika frågor som de funderar på och dit det skulle vara låg tröskel. En annan förälder hade deltagit i en grupp för föräldrar, dit det också var möjligt att ta med sina barn, och fann att det kändes motiverande. Tyvärr hade gruppen dött ut, men hon underströk att det skulle vara bra med en grupp där föräldrar kan samlas och där verksamheten utgår ifrån de vuxna. Den föräldra-barn verksamhet som finns i församlingen, och där hon deltar regelbundet är för barnen, och det kunde finnas något för de vuxna också. Jag tror att det skulle vara motiverat att försöka starta en grupp för föräldrar, där de skulle få diskutera föräldrarollen och annat som de funderar på tillsammans med några andra i samma situation.

Detta arbete utgör en del av projektet ”Andlighet, spiritualitet och livsfrågor- you name it” och jag kan nu i slutet av skrivprocessen konstatera att det är viktigt att förstå hur barnets andlighet utvecklas för att kunna arbeta för en hållbar utveckling. Även om denna studie endast kan ses som en beskrivning och en liten fingervisning, då det inte är någon djupstudie av ämnet får man ändå en liten uppfattning om hur olika föräldrar kan förhålla sig till sitt barns andlighet. Det är viktigt att vi som församlingsanställda, har en kunskap om hur föräldrarna förhåller sig till barnets andlighet, och vilken betydelse föräldrarna och församlingens verksamhet har, för att kunna bemöta familjerna ändamålsenligt. Småbarnsföräldern lever ett hektiskt liv och de har sällan brist på aktiviteter vilket innebär att det finns en konkurrens om föräldrarnas tid. Därför är det så väsentligt att de upplever att de får ut något av att delta i verksamheten och att de framförallt känner sig välkomna när de kommer till församlingens verksamhet.

Det är dock inte bara inom församlingsarbetet som man har nytta av denna kunskap gällande föräldrars uppfattning av barns andlighet utan även inom social- och hälsovården kommer man i hög grad i kontakt med föräldrar och det är viktigt med en förståelse för hur föräldrar kan tänka gällande sitt barns andlighet och barnets värdefostran. Utan denna kunskap är det lätt hänt att vi som yrkesmänniskor placerar in människor i ett visst fack,

och arbetar utgående ifrån antaganden, vilket är respektlöst. Så som det gamla uttrycket lyder bör man kunna prata med bönder på bönders vis och med de lärde på latin.

8 Kritisk granskning och diskussion

Det uppställda syftet för detta arbete var att beskriva hur småbarnsföräldrar upplever sina barns andlighet. Jag anser att den empiriska delen i högre grad än den teoretiska delen besvarar det direkta syftet, det vill säga föräldrars upplevelser av barnens andlighet. Jag har inte funnit någon litteratur som direkt behandlar motsvarar syftet med arbetet. Trots detta anser jag att den teoretiska delen har ett nära samband med syftet, eftersom den delen beskriver den inverkan som föräldrarna har på barnens andliga utveckling. Jag inser att det är svårt att särskilja begreppen inverkan och upplevelse, särskilt när det gäller fostran. Barnen påverkas av det som föräldrarna upplever som viktigt, till exempel så har jag i den empiriska delen visat att de föräldrar som upplever att det är meningsfullt att gå till kyrkan med sina barn, har barn som har ställt flest frågor om Gud och kommit med förslag på böneämnen. Det har således en stor inverkan på barnens andliga uppfattning och utveckling vad föräldrarna upplever som viktigt i förhållande till andlighet.

Jag anser att jag har besvarat arbetets frågeställningar i första hand genom den empiriska undersökningen. Forskningsfrågorna (bilaga 3) utgick ifrån frågeställningarna, och kompletterades ibland med små tilläggsfrågor. Alla sju respondenter fick samma frågor, men intervjuerna skedde individuellt, fränsett en intervju där ett föräldrapar intervjuades. Svaren som respondenterna gav bör speglas mot litteraturen för att skapa en djupare förståelse av det sagda. Arbetets mål både i förhållande till min egen kompetensutveckling och till projektet i stort anser jag att har uppnåtts. Jag kan bättre förstå vad som ligger bakom barnens olika inställningar till andlighet och kristna ritualer. Det har en stor betydelse för barnen om föräldrarna inte har velat styra barnens andliga utveckling i någon riktning, och på så sätt inte visat hur man lever ett aktivt kristet liv. Dessa barn upplever till exempel andakter som något annorlunda. Det kan leda till att barnen blir oroliga och osäkra, för de upplever det inte som naturligt att lugna ner sig. De kan inte förstå meningen

med att behöva sitta ner och ta det lugnt, då man istället kunde röra på sig och ha skoj. Har barnen istället fått vara med och lära sig att lugna ner sig inför bön och andakt från början, vet de vad andakter går ut på och upplever ingen osäkerhet, eftersom det är naturligt för dem.

I förhållande till projektet: ”Andlighet, spiritualitet och livsfrågor – you name it” anser jag att arbetet skapar en grund för förståelsen av hur barns andliga utveckling och uppfattning är beroende av föräldrarnas förhållningssätt till andlighet. Denna kunskap är viktig att känna till inte bara för diakonen, utan även för socionomen samt sjuk-hälsovårdaren. Alla klienter bör bemötas med respekt och förståelse och andlighet och livsfrågor kan vara ett mycket känsligt ämne. Detta gäller i synnerhet i svåra livssituationer som ofta de klienter som de nämnda yrkesgrupperna kommer i kontakt med befinner sig i. Då är det viktigt att tänka på hur man bemöter klienternas frågor och livsfunderingar för att skapa en god atmosfär.

Flera föräldrar berättar till exempel att oberoende av om barnen har döpts eller inte, så har de haft funderingar kring död och vad som händer när man dör. Det är viktigt att känna till vilken inställning, uppfattning som råder i hemmet för att inte stöta sig med familjerna när andliga frågor kommer på tal. Som diakon är man en representant för kyrkan, men det är viktigt att komma ihåg att det finns många olika uppfattningar av andlighet bland församlingsmedlemmarna. Jag intervjuade endast tre församlingsmedlemmar och fann trots det skillnader. För att skapa förutsättningar till meningsfulla människomöten inom församlingen anser jag att det är viktigt med en förståelse för att föräldrar upplever sina barns andlighet på olika sätt. Kyrkan skall vara inkluderande, och alla skall känna sig välkomna med i verksamheten. Det är viktigt att försöka se alla deltagare som unika och inte dra förhastade slutsatser om deltagarna och deras åsikter och värderingar. Jag tänkte till exempel före intervjuerna att de som inte har döpt sina barn, inte har något intresse av kristendom och att de således inte deltar i församlingens verksamhet. Dock hade alla barn, förutom den pojke som var nio månader, deltagit i församlingens verksamhet och föräldrarna hade inget emot den kristna barnverksamheten, så länge det inte blev för mycket av det kristna budskapet. I första hand var det närheten till verksamheten och det sociala behovet de största orsakerna till deltagandet. Barnfamiljer har ett stort utbud av aktiviteter idag, men kyrkan kan ge något som en vanlig klubb inte kan ge, det vill säga heligheten och enligt kyrkan har alla barn rätt till helighet och andlig uppbyggnad. Vi bör som församlingsanställda fundera på hur vi för fram det andliga budskapet och i mån av

möjlighet bör det göras enligt mottagarens uppfattning och förhållande till andlighet. Det går inte att dra alla över en kam och tänka att det skall fungera. Detta tror jag i så fall kan leda till att kyrkan fortsätter att förlora medlemmar, eftersom man kan känna sig exkluderad om man inte delar samma andliga tankar och förhållningssätt.

Reliabilitet utgör ett mått på hur väl man kan lita på instrumentet, med avseende på stabilitet och reproducerbarhet i datainsamlingen. I praktiken innebär det instrumentets möjligheter att få fram samma information vid ett annat tillfälle. (Notter och Hott 1996, s. 119-120). Jag prövade validiteten och reliabiliteten i intervjufrågorna genom att göra en provintervju före själva intervjuerna, vilket visade att jag hade goda förutsättningar för att nå en god reliabilitet för jag ändrade bara något litet inför de egentliga intervjuerna. I praktiken innebar detta att jag intervjuade en förälder utgående ifrån samma frågor som jag planerade att ställa under de egentliga intervjuerna. Jag bandade in provintervjun och lyssnade på den i efterhand. Jag ansåg att jag fick svar på alla frågor, men att jag kunde förtydliga ett par frågor genom att omformulera dem litet. I arbetets slutskede har jag piloterat det på den som är ledande branschsekreterare inom barnfostran i Borgå stift och hon anser, efter att ha läst stora delar av arbetet, att jag har lyckats nå mitt mål, det vill säga att arbetet mäter det som det är tänkt att det skall mäta. Jag anser därmed att denna forskning har en hög validitet för jag lyckades samla in relevant data genom forskningsinstrumentet. Man kan fråga sig: ”mäts begreppets lämpliga indikatorer och får jag exakta resultat (Denscombe 2009 s.425)?”. Man kan kontrollera validiteten genom att till exempel låta någon expert granska det, för att se om det innehåller de frågor som är väsentliga.

Jag har strävat till att uppfylla de etiska forskarkriterierna genom att följa Novias skrivregler. De intervjuade respondenterna har fått fingerade namn och skall svårligen kännas igen. Ingen av respondenterna avbröt på grund av att intervjun skulle ha blivit för påträngande men de informerades om att de hade denna möjlighet på förhand. Jag anser att tillförlitligheten i min teoretiska del är god och att jag har täckt ett stort område. Jag har försökt att ge en bred grund av tidigare forskning och dess resultat för att kunna relatera detta arbete till en större helhetsbakgrund. Jag har även försökt skapa en förståelse för respondenternas svar och uppfattningar genom att presentera tidigare forskningsresultat. Jag anser att det empiriska materialet har ett nära samband med den teoretiska delen och således finner jag att arbetet har en hög tillförlitlighet. Poängteras bör att tiden för denna process har varit kort, endast tre månader och det syns i att jag har använt en del

sekundärkällor eftersom det inte har funnits tid att få tag i originalkällorna. De många sekundärkällorna kan till viss del ha inverkat på tillförlitligheten, men jag har varit noggrann med att skriva ut vilka källor som är sekundära och på så sätt är det möjligt att gå tillbaka till originalkällorna om någon läsare har en sådan önskan.

Den vanligaste definitionen på hållbar utveckling är "en samhällsutveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov", som publicerades i Brundtlandrapporten "en gemensam framtid" år 1998. En hållbar utveckling innebär att skapa ett samhälle som präglas av en ekonomisk utveckling, social välfärd och sammanhållning, jämsides med en god miljö. Ett samhälle som formas enligt miljön och människors hälsa håller, då man samtidigt värnar och investerar i resurserna. Hållbar utveckling handlar bland annat om att främja ett globalt ansvar, stävja den sociala en ojämlikhet, klimatförändringarna, ekonomins globalisering och kulturella skillnader. (Yrkeshögskolan Novia 2011). Målgruppen i detta arbete är barn under skolåldern, eftersom många grundläggande värderingar grundläggs tidigt i livet, är det viktig med kunskap i hur man skapar en stark grund som bygger upp människans hälsa och psyke, med andra ord en hållbar utveckling. På så sätt anser jag att det är viktigt med kunskaper i hur föräldrar upplever sina barns andlighet och på vilket sätt man skulle kunna stöda dem i deras värdefostran.

Källförteckning

Andersson, B-E. (1995). *Som man frågar får man svar*. Rabén Prisma.

Bangstad, S. (2012). *Sekularismens ansikten*. Lund: Studentlitteratur

Barnes, L., Plotnikoff, G., Fox, K. & Pendleton, S. (2000). Subject Reviews: Spirituality and Foster Care, *Pediatrics*, 104 (6), 899-908.

Bibel 2000. (2008). Varberg: Argument förlag.

Bunge, M. (2008). Biblical and Theological Perspectives on Children, Parents, and "Best Practices" for Faith Formation: Resources for Child, Youth, and Family Ministry Today. *Dialog: A Journal of Theology*, 47 (4), 348-360.

Champagne, E. (2008). Living and dying: a window on (Christian) children's spirituality. *International Journal of Children's spirituality*, 13 (3), 253-263.

Copen, C & Silverstein, M. (2008). The Transmission of Religious Beliefs across Generations: Do Grandparents Matter? *Journal of comparative family studies*. 1, 59-71.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Dickie, J.R., Eshleman, A.K., Merasco, D.M., Shepard, A., Wilt, M.V., Johnson, M. (1997). Parent-Child Relationships and Children's Images of God. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 36 (1), 25-43.

Dillen, A. (2007). Religious participation of children as active subjects: toward a hermeneutical-communicative model of religious education in families with young children. *International Journal of Children's Spirituality*, 12(1), 37-49.

Dubiski, K., Maull, I.& Schweitzer, F. (2012). How Many Gods in Heaven? Young children and Religious Plurality- Results of a Qualitative Study. *Journal of Empirical Theology* 25 (2012,) 99-122.

Ellwood, R. (1994). "Religious Experience" and Socialization: A response to David Hay, *The international journal for the psychology of religion*, 4 (1), 25.28.

Eneroth, B. (1992). *Hur mäter man vackert? Grundbok i kvalitativ metod*. Göteborg: Natur och Kultur.

Evangelisk lutherska kyrkan i Finland.(2008). *Med barnet. Utvecklingsdokument för kyrkans barn- och familjearbete*. Kyrkans central för det svenska arbetet/Kyrkostyrelsen.

Evangelisk lutherska kyrkan i Finland. (2010). *Familjearbete-? Min sak- riktlinjer för ett familjeinriktat arbetssätt i församlingen*, (2).

Evangelisk lutherska kyrkan i Finland.(2012). *Kom-Kyrkans tillgänglighetsprogram. Publikationer från Evangelisk lutherska kyrkan i Finland*, (4).

Evangelisk lutherska kyrkan i Finland. (2013). Vår kyrka, mission och vision. (Online, hämtat 8.4.13).

<http://evl.fi/EVLsv.nsf/Documents/35D126685ECDC53AC22574B10025A3A6?OpenDocument&lang=SV>

Evenshaug, O. & Hallen, D. (2001). *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Feinberg, W. (2004). For goodness sake: How religious stories work to make us good and the goodness that they make. *Studies in Philosophy and Education*, 23, 1-19.

FN. (2008). *Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna. Världighet och rättvisa åt alla 1948-2008*. (Online hämtat 1.2.13).

<http://www.fn.se/PageFiles/7177/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf>

FN. (1989). *Konvention om barnets rättigheter antagen av FN s generalförsamling den 20 november 1989*. (Online hämtat 7.3.13).
http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/020521/a2fe55424340e999aed047eb281537d7/fn_891120.pdf

Francies, L.J. & Gibbs, D. (1996). Prayer and Self- Esteem Among 8-to 11 Years- Olds in the United Kingdom. *The Journal of Social Psychology*, 136 (6), 791-793.

Furseth, I. & Repstad, P. *Religions sociologi- en introduktion*. Malmö: Liber.

Frank, O. & Snijders, T. *Research Report Department of Statistics. Estimating Hidden Populations using snowball sampling*. (1992:5). Stockholm: Stockholms universitet.

Geels, A. & Wikström, O. (1989). *Den religiösa människan. Psykologiska perspektiv*. Löberöd: Plus Ultra.

Geels, A. & Wikström, O. (2001). *Den religiösa människan. En introduktion till religionspsykologin*. Natur och kultur.

Goldman, R. (1964). *Religious thinking from Childhood to Adolescence*. London: Routledge and Kegan Paul Limited.

Harbo, S. (1987). *Bardomserfaringer og voksentro. En religionspsykologisk undersøkelse av forholdet mellom tidlig påvirkning og seinere holdning til religion*. Stavanger lærerhøgskole.

Hart, J., Limke, A. & Budd, P. (2010). *Attachment and faith Development*. *Journal of Psychology and Theology*. 38 (2), 122-128.

Hartman, S. (1992). *Barns livsfrågor som pedagogisk arena*. Arbetsrapport (34). Linköping: Universitetet i Linköping.

Hellman, E. (2011). *Vad är religion? En disciplinteoretisk metastudie*. Falun: Nya Doxa.

Holm, N. (1985). *Religionspsykologins grunder. Religionsvetenskapliga skrifter, 13*. Åbo: Åbo Akademi.

Holm, N. (2006). *Människans symboliska verklighetsbygge*. En psykofenomenologisk studie. Åbo: Åbo Akademi.

Holte, R. (1984). *Människa livstolkning, Gudstro. Teorier och metoder inom tros- och livsåskådningskunskapen*. Lund: Doxa Ab.

Hye, D & Nye, R. (2006). *The spirit of the child*. Reviderad upplaga. London: Jessica Kingsley Publishers.

Kinnunen, S. (2011). *Lapsen usko. Miten tuke hengellistä kasvua?* Helsingfors: Uusi tie.

Klingberg, G. (1953). *Studier i barnens religiösa liv*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag.

Kyrkostyrelsen. (2004). *Gud är, Livet är nu, Kärleken rör. Mission, vision och strategi 2010 för barn- och ungdomsarbetet inom Evangelisk- lutherska kyrkan i Finland*. Helsingfors.

Kyrkostyrelsen. (2008). *Med barnet. Utvecklingsdokument för kyrkans barn- och familjearbete*. Helsingfors.

Kyrkostyrelsen.(2012). *Ett måttfullt liv*. (Online hämtat 4.3.2013).

[http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/33C3E84A654BB3F2C22577490041468B/\\$FILE/Ett%20m%E5ttfullt%20liv%20SLUTVERSIONEN.pdf](http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/0/33C3E84A654BB3F2C22577490041468B/$FILE/Ett%20m%E5ttfullt%20liv%20SLUTVERSIONEN.pdf)

Kyrkans centralförvaltning, *Församlingarnas folkmängd*. (Online hämtat 1.2.13).

<http://sacrista.evl.fi/sacrista.nsf/sp?Open&cid=Content1F742F>

Kyrkans forskningscentral (2013). *Utmanad kyrka 2008-2011*. (Online hämtat 1.4. 13).

Kyrkans forskningscentrals publikationer.

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/\\$FILE/Utmanad%20kyrka.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/$FILE/Utmanad%20kyrka.pdf)

Lastenkeskus. (2009). *Barnet har rätt till det heliga*. Helsingfors.

Mason, M., Singleton, A & Webber, R. (2007). The spirituality of young Australians. *International Journal of Children´s spirituality*, 12(2), 149-163.

Mercer, J.A.(2006). Children as Mystics, Activists, Sages and Holy Fools: Understanding the Spirituality of Children and Its Significance for Clinical Work. *Pastoral Psychology*, 54 (5), 497-515.

Miller-McLemore, B. (2006) Wither the Children? Childhood in Religious Education? *The Journal or Religion*, 86 (4), 635-657.

Mountain, V. (2005). Prayer is a positive activity for children-a report on recent research. *International Journal of Children´s spirituality*, 10(3), 291-305.

Mueller, C. (2010). Spirituality in Children: Understanding And Developing Interventions. *Pediatric Nursing*, 36 (4), 197-208.

Månsus, H. (2003). *Vägen hem och resan vidare samt en grundkurs i andlighet*. Örebro: Libris.

Notter, L.& Holt, J. (1996). *Forskningsmetodik inom omvårdnad*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson. H. & Sörensen, S. (2011). *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.

Pedagogisk uppslagsbok. Från A till Ö utan pekpinna. (1996). Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Richert, R. & Barrett, J.(2005). Do You See What I See? Young Children´s Assumptions About God´s Perceptual Abilities. *The International Journal for Psychology of Religion*, 15 (4), 283-295.

Roth, I. 2012. *Är religion en mänsklig rättighet?* Stockholm: Norstedts.

Ryberg, L. (1992). *Livsfrågor och vardagsetik*. Stockholm: ICA bokförlag.

Statsrådet. (2011). *Regeringsprogrammet för statsminister Katainens regering 22.6.2011*. (Online hämtat 9.4.13). <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/sv.jsp>

Sundén, H.(1974). *Barn och religion*. Stockholm: Verbum Studiebokförlaget.

Sosiaalialan AMK verkosto. (Online hämtat 1.2.2013). *Utbildningsprogrammet för det sociala området. Kompetenser för socionom YH examen*. Översättning: Susanne Davidsson, Eva Juslin och Carina Kiukas. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/1668275e-16dd-4cb6-857f-eba85dc0c98c/SocionoRm+YH+Kompetenser+2010.pdf>

Tamm, M. (1986). *Barnens religiösa föreställningsvärld*. Älvsjö: Verbum.

Tamminen, K. (1994). Religious Experiences in Childhood and Adolescence: A Viewpoint of Religious Development Between Ages of 7 and 20. *The International Journal for the psychology of religion*, 4 (2) 61-85.

Wang, Q. & (corresponding author) Ojalehto, B & (2008). Children's spiritual development in forced displacement: a human rights perspective. *International Journal of Children's Spirituality*, 13(2), 129-143.

Wikström, O. (1990). *Den outgrundliga människan. Livsfrågor, psykoterapi och själavård*. Stockholm: Natur och kultur.

Wikström, O. (2007). *Det bländande mörkret. Att upptäcka den stora glädjen*. Örebro: Libris.

Vikström, B. (2008). *Folkkyrka i en postmodern tid- tjänsteproducent i välfärdssamhället eller engagerande gemenskap*. Åbo: Åbo Akademi.

Wulff, D. (1993). *Religionspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Yust, K. (2003). Toddler Spiritual Formation and the Faith Community. *International Journal of Children's Spirituality*, 8 (2), 133-149.

Yrkeshögskolan Novia. *Hållbar utveckling som en del av Yrkeshögskolan Novias helhetsledningssystem för kvalitet, miljö och arbetsmiljö.* (Online hämtat 1.2.2013).
https://intra.novia.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=478&Itemid=510%E2%8C%A9=swe

Åqvist, B. (1978). Barn, böcker och kristen tro. Ingår i: Lövgren, C(red.), *Barn, böcker och kristen tro. Essäer och litteraturlistor.* Lund: Bibliotekstjänst.

Finlands författningssamling Kyrkoordningen:

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931055>

ANHÅLLAN OM FORSKNINGSLOV

Jag skriver mitt slutarbete inom mina studier till socionom med inriktning på diakoni om småbarnsföräldrars uppfattning om sina barns andlighet. Arbetet utgör en del av projektet ”Andlighet, spiritualitet och livsfrågor-you name it” vid yrkeshögskolan Novia. Målet är att ta reda på mera om småbarns andliga utveckling, det vill säga barn under skolåldern, och hur föräldrarna uppfattar detta. Jag vill även ta reda på hur de upplever församlingens möjligheter att stöda småbarnsfamiljerna i deras fostran.

Jag riktar min anhållan om forskningslov till er som kyrkoherde, då min önskan är att få intervjua tre föräldrar som har döpt sina barn och deltar i församlingens barnverksamhet. Svaren som föräldrarna ger kommer att behandlas konfidentiellt.

Jag hoppas på ett positivt svar!

Tack på förhand!

Med vänlig hälsning,

Hanna Östman

Hanna Östman har mitt godkännande att kontakta föräldrar inom barnverksamheten.

Kyrkoherdens underskrift: _____

SAMTYCKE TILL INTERVJU

Jag studerar till socionom med kyrklig inriktning vid yrkeshögskolan Novia i Åbo och skriver inom ramen för dessa studier examensarbete om småbarnsföräldrars syn på sina barns andlighet. Arbetet utgör en del av projektet: "Andlighet, spiritualitet och livsfrågor-you name it". För detta examensarbete önskar jag intervjua småbarnsföräldrar, både de som har döpt sina barn och de som har valt att inte göra det.

Deltagandet är frivilligt och du har som respondent möjlighet att själv avbryta intervjun eller att välja att inte svara på de frågor som ställs. För intervjun reserveras cirka en och en halv timmes tid. All information används endast för ifrågavarande forskning och alla svar behandlas konfidentiellt. För dokumentationens skull önskar jag bända intervjuerna, men materialet kommer att förstöras efteråt.

Handledare för arbetet är lektor Henrica Lindholm och hon kan nås vid frågor eller klagomål eller per tfn: 024323381 eller per e-post: henrica.lindholm@evl.fi.

Jag är tacksam för att du vill delta!

Med vänlig hälsning, Hanna Östman

Jag deltar i intervjun enligt ovanstående premisser.

Ort, datum

Respondentens underskrift

INTERVJUFRÅGOR

Nedan redogörs för vilka intervjufrågor jag har tänkt ställa för att få svar på mina två forskningsfrågor:

Hur ser småbarnsföräldrar på sina barns andliga utveckling?

Dopets innebörd

1. Vad motiverade er att döpa/inte döpa ert barn?
2. På vilka grunder valde ni barnets faddrar?

Andlighet/spiritualitet ur den vuxnes synvinkel

3. Vad innebär andlighet/spiritualitet för dig personligen?
4. Hur upplever du ditt barns andlighet/spiritualitet?
5. I vilken mån har din uppfattning av andlighet förändrats sedan du själv fick barn?
6. Vilka andliga/spirituella förhållningssätt önskar du grundlägga hos ditt barn?
7. På vilket sätt försöker du som förälder skapa förutsättningar för detta?
8. Vad anser du är hemmets ansvar?
9. Vad är församlingens/någon annans ansvar?

Konkreta erfarenheter och förändringar?

10. Vilka förändringar upplever du att det har skett i ditt barns andlighet/spiritualitet i takt med att det har blivit äldre?
11. Hur uppfattar du att (eventuellt) deltagande i någon kyrklig ceremoni har påverkat barnets tankar, frågor och förhållningssätt kring andlighet/spiritualitet?
12. På vilket sätt har samtalsämnen som ditt barn för på tal förändrats i och med att ni har deltagit i församlingens/annan arrangörs barnverksamhet?
13. Vad tror du att förändringen beror på?
14. Beskriv den inställning till andlighet och spiritualitet som du uppfattar att den närmaste kretsen, kring ditt barn har- det vill säga familj, släkt?
15. Vilken betydelse tror du att detta har för ditt barn?

Vilket stöd upplever föräldrarna att de skulle behöva gällande barnets värderingsfostran?

Uppfattning av församlingens verksamhet

16. Beskriv församlingens barnverksamhet, så som du uppfattar den!
17. Vilken uppfattning har du av församlingens verksamhet från när du var liten?
18. Vilka fördelar ser du med verksamheten?
19. Vilka nackdelar tycker du att verksamheten har?

Motiv för att delta

20. Vad motiverar/hindrar dig från att delta/inte delta med ditt barn i församlingens verksamhet?
21. Om du/ditt barn deltar i andra arrangörers verksamhet, vad motiverar dig då?

Värdefostran

22. Hur upplever du dina möjligheter att svara på ditt barns existentiella frågor? Till exempel: hur blir barn till, vad händer när jag dör och så vidare?
23. Vilket slags stöd anser du att man som förälder skulle behöva för att kunna skapa de bästa förutsättningarna för barnets värdefostran?

Vad tänker du på när du ser dessa bilder?

Bilaga 4, gemensam produkt för projektet: "Andlighet, spiritualitet och livsfrågor, you name it".

